

RADIKALIZÁCIA MLADÝCH ĽUDÍ V ONLINE PRIESTORE

Analýza fokusových skupín
v Slovenskej a Českej republike

**Výskumná správa založená na kvalitatívnej
analýze fokusových skupín realizovaných
v Slovenskej a Českej republike**

Projekt:

Spolu pre zdravé médiá: Projekt na posilnenie gramotnosti a zmierňovanie radikalizácie mládeže

Realizátor projektu:

Rada mládeže Slovenska v spolupráci s Českou radou dětí a mládeže

Máj 2026

Názov publikácie:

Radikalizácia mladých ľudí v online priestore: Analýza fokusových skupín v Slovenskej a Českej republike

Autorky:

Mgr. Ema Brunovská
Mgr. Nela Andresová

Vydavateľ:

Rada mládeže Slovenska v spolupráci
s Českou radou dětí a mládeže

Rok vydania:

2026

Projekt:

Publikácia vznikla v rámci projektu Spolu pre zdravé médiá:
Projekt na posilnenie gramotnosti a zmierňovanie radikalizácie
mládeže financovaného Európskou úniou. Finančná podpora
projektu bola realizovaná v rámci programu Erasmus+.

Vyjadrené názory a postoje sú však len názormi a vyhláseniami
autoriek a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská
Európskej únie alebo Národnej agentúry Erasmus+. Európska únia
ani orgán udeľujúci grant za ne nenesú zodpovednosť.

Keď hovoríme o účastníkoch, myslíme účastníkov aj účastníčky.
Rodová rovnosť aj rovnosť príležitostí vo všetkých ich podobách sú
naším najhlbším presvedčením, pre účely výskumnej správy
používame iba pre zjednodušenie textu spoločné zaužívané
oslovenie.

Publikácia neprešla finálnou jazykovou korektúrou.

Obsah

Úvod

Teoretické východiská

Metodológia výskumu

Limity výskumu

Analýza fokusových skupín – Slovenská republika

Analýza fokusových skupín – Česká republika

Komparácia hlavných zistení

Záver

Použitá literatúra

Úvod

Sociálne siete sú dnes prirodzenou súčasťou každodenného života mladých ľudí. Slúžia im na komunikáciu, získavanie informácií, zábavu, budovanie vzťahov aj hľadanie identity. Zároveň však predstavujú priestor, v ktorom sa mladí ľudia môžu stretávať s nenávisným, násilným, dezinformačným alebo radikalizačným obsahom.

Táto analytická správa vznikla v rámci projektu zameraného na skúmanie radikalizácie mladých ľudí v online priestore a na posilňovanie preventívnych mechanizmov v práci s mládežou. Vychádza z fokusových skupín realizovaných na Slovensku a v Českej republike s mladými ľuďmi a odborníkmi pracujúcimi s mládežou. Cieľom výskumu bolo lepšie porozumieť tomu, ako mladí ľudia používajú sociálne siete, s akým problematickým obsahom sa stretávajú, ako ho interpretujú a akú úlohu pri tom zohrávajú algoritmy, online komunity, influenceri či širšie spoločenské prostredie.

Správa zároveň reflektuje potrebu posilňovania mediálnej gramotnosti, kritického myslenia a bezpečného online prostredia pre mladých ľudí. Výstupy majú slúžiť ako podklad pre tvorcov verejných politík, organizácie pracujúce s mládežou, školy aj odbornú verejnosť pri nastavovaní preventívnych a vzdelávacích opatrení.

Výstupy z fokusových skupín nie sú reprezentatívne pre celú populáciu mladých ľudí. Ponúkajú však dôležitý kvalitatívny pohľad na skúsenosti, postoje a obavy mladých ľudí, ako aj pracovníkov s mládežou. Správa preto slúži ako doplnkový analytický výstup, ktorý pomáha lepšie pochopiť mechanizmy šírenia radikalizačného obsahu v online priestore a pomenovať možné oblasti prevencie a intervencie.

Teoretické východiská

Cesty k radikalizácii

Teória schodiska k terorizmu od Fathali M. Moghaddama (2005) predstavuje postupný proces, ktorým prechádzajú jednotlivci pred vykonaním teroristického činu. Metaforu schodiska využíva v snahe hlbšieho pochopenia psychologických a sociálnych procesov spojených s radikalizáciou. Popisuje, že na *prízemí* prevažujú pocity nespravodlivosti a relatívnej deprivácie, teda pocitu znevýhodnenia oproti iným skupinám v spoločnosti. Na tejto úrovni zohrávajú najdôležitejšiu úlohu psychologické faktory a subjektívne vnímanie vlastného postavenia. Na *prvé poschodie* jednotlivci postupujú, keď sa snažia zlepšiť svoju situáciu a dosiahnuť spravodlivosť. Pokiaľ sa im zlepšenie situácie nepodarí a naďalej pociťujú bezmocnosť, postupujú na *druhé poschodie*, kde sa naplno prejavuje hnev a frustrácia. Často je poháňaná aj lídrami teroristických hnutí a smerovaná na iné skupiny. Pokiaľ ich prejavujú aj fyzicky, postupujú na *tretie poschodie*, kedy dochádza k postupnému zapájaniu sa do teroristických hnutí. Tie využitie drastických prostriedkov na dosiahnutie svojich cieľov ospravedlňujú v záujme dosiahnutia vlastných cieľov. V tomto duchu mobilizujú jednotlivcov využívaním izolácie či a strachu a poskytujú im potrebné útočisko. K oficiálnemu náboru do hnutí dochádza na *štvrtom poschodí*, pričom premýšľanie sa premení na kategorické – my verzus oni – a hnutie si získava legitímnosť. Hnutia si tlakom na regrutovaných jednotlivcov získavajú ich oddanosť a upevňujú ich krajné presvedčenia. Na poslednom, *piatom poschodí* sú v očiach jednotlivca príslušníci iných skupín dehumanizovaní a samotný člen hnutia stráca akékoľvek inhibičné mechanizmy, je pripravený spáchať teroristický čin.

Jensen et al. (2020) popisujú, že existuje niekoľko hlavných ciest, ktoré môžu viesť k extrémizmu. Najčastejšie ide o zraniteľnosť, potrebu uznania zo strany komunity alebo predsudky voči iným skupinám a ich členom. Pri týchto cestách motivácia k páchaniu násilia predstavuje skôr snahu o uspokojenie vlastných potrieb alebo snahu o spolupatričnosť. Ďalšou cestou je prítomnosť problému v komunite do ktorej jednotlivec patrí, za jedinú možnosť jeho riešenia považuje násilie. Jednotlivec sa tiež môže snažiť o uznanie či status a na extrémizme si buduje identitu, takéto správanie je však pomerne zriedkavé a nie je založené na snahe vyriešenia nejakého problému. Posledná cesta je kombináciou vplyvu problému v komunite a skupinových vplyvov, ako napríklad noriem, ktoré spoločne vedú jednotlivca aby sa k danej

skupine pridal. Podľa autorov je dôležité brať do úvahy, že radikalizáciu často podmieňuje práve kombinácia rôznych faktorov, ktoré zahŕňajú individuálne psychologické procesy, vplyvy skupín do ktorých patria a problémov, ktoré sa v nich vyskytujú.

Trendy v radikalizácii

Viacerí autori zdôrazňujú narastajúci význam využívania internetu a sociálnych médií ako nástrojov pre šírenie extrémistického obsahu, nábor nových členov do extrémistických hnutí či šírenie radikálnych ideológií. Mølmen a Ravndal (2023) tvrdia, že úloha internetu pri radikalizácii sa stáva čoraz významnejšou, aj keď o samote nie je jej hlavnou príčinou. Ich hlavným argumentom je, že radikalizácia sa prejavuje predovšetkým mimo prostredia internetu, kde na nich vplývajú tzv. push-faktory - dôvody, pre ktoré pociťujú frustráciu a vyhľadávajú pre ne riešenie - a stávajú sa ovplyvniteľnými pull-faktormi online priestoru, na ktorom im tieto riešenia môžu byť poskytované. Podľa Koehlera (2014) je radikalizačný proces v online priestore posilňovaný jednoduchosťou tvorby sociálnych sietí s podobne zmýšľajúcimi jednotlivcami. Navyše umožňuje aj anonymitu pri vyjadrovaní názorov. Akram a Nasar (2023) uvádzajú, že sociálne médiá k radikalizácii jednotlivcov prispievajú tvorbou pocitu spolupatričnosti. Extrémistickým skupinám zjednodušujú šírenie nenávisných naratívov pôsobiacich na emócie a tak podnecujú frustráciu. Ponúkajú aj priestor pre priamu konfrontáciu názorov príslušníkov rôznych skupín čo prehlbuje nenávisť a zvyšuje riziko násilnej fyzickej konfrontácie (Akram a Nasar, 2023).

Campelo et al. (2018) identifikovali 3 úrovne predispozičných faktorov radikalizácie mládeže. Prvou úrovňou individuálne rizikové faktory, teda vnútorné charakteristiky a skúsenosti jednotlivca. Medzi ne sa radí napríklad psychologická zraniteľnosť, pocity zúfalstva, nespravodlivosti a frustrácia či trauma. Ďalšími sú rizikové faktory na mikro-environmentálnej úrovni v bezprostrednom okolí jednotlivca. Campelo et al. (2018) k nim radia rodinné vzťahy a vzťahy s inými radikalizovanými jednotlivcami vo forme priateľstva či obdivu. Treťou úrovňou rizikových faktorov je makro-environmentálna, zahŕňajúca spoločnosť a politiku. Sem okrem iného patrí aj polarizácia spoločnosti, diskriminácia či marginalizácia.

Obsah zdieľaný na sociálnych médiách ktorého súčasťou sú dezinformácie či poplašné správy dokáže ovplyvniť zmýšľanie a mienku. Takýto obsah najsilnejšie pôsobí na mladých ľudí kvôli vysokej pravdepodobnosti že sa s ním stretnú čím prehlbuje nimi prežívané frustrácie. Navyše

ide o podstatné obdobie formovania identity, ktorej súčasťou sa stávajú extrémistické ideológie (Akram a Nasar, 2023). To, že práve sociálne médiá sú účinným nástrojom pre radikalizáciu mladých ľudí potvrdzuje aj Hollewell (2022). Sú náchylnejší na manipuláciu a pritiahtnutie k radikálnym hnutiam. pretože na sociálnych médiách trávia veľké množstvo času a primárne ich využívajú na interakcie s inými. Príklad využívania sociálnych médií na zvýšenie podpory anti-systémových hnutí mládežou ponúkajú Sloam et al. (2014), ktorí popisujú, že dokážu efektívne využívať tieto platformy na ponúknutie alternatívnych možností na riešenie nespokojnosti so situáciou, v ktorej sa nachádzajú.

Desk research

Európska Únia v oblasti sociálnych médií, využívania internetu a prevencie radikalizácie realizuje niekoľko hlavných aktivít. Hlavnou aktivitou prevencie radikalizácie je platforma *EU Knowledge Hub on Prevention of Radicalisation*. Bola založená v roku 2024 vychádzajúc z proti-teroristickej agendy EÚ a nadväzuje na aktivity *Radicalisation Awareness Network¹* (RAN). Združuje odborníkov a tvorcov politík, zbiera príklady dobrej praxe naprieč Európskou úniou a tvorí odporúčania pre tvorbu politík (European Commission, n.d.-a). Súčasťou aktérov v prevencii radikalizácie je aj EU Internet Forum (EUIF), ktoré sa zameriava na obmedzenie teroristického obsahu a hrá významnú úlohu pri tvorbe protiteroristickej legislatívy (European Commission, n.d.-b). Medzi aktivity patrilo aj mapovanie sociálnych médií a toho, ako algoritmy posilňujú online radikalizáciu (European Commission, 2023). Ďalším podstatným aktérom je Europol, ktorý sa v rámci svojich aktivít v prevencii a boji proti trestnej činnosti zameriava aj na teroristický obsah šírený na internete cez *EU Internet Referral Unit (EU IRU)* jeho monitorovaním a nahlášaním (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, n.d.). Ochrane mládeže na internete sa venuje iniciatíva EÚ *Better Internet for Kids* zameraná na vytvorenie bezpečného online priestoru ochranou detí pred škodlivým online obsahom. Naprieč európskymi krajinami vytvorila sieť centier, ktoré sa lokálne venujú edukácii, monitorovaniu a snahe o reguláciu online priestoru

EÚ prieskumy

V oblasti skúmania aktivít mládeže na internete a sociálnych sieťach prostredníctvom oficiálnych prieskumov a štatistík. Štatistika *Young people – digital world* poskytuje údaje o

¹ Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii

využívání internetu mladými lidmi vo věku od 16 do 29 rokov. Poskytované údaje zahŕňajú pravidelnosť používania internetu, jeho využívanie na občianske a politické účely, ako aj účasť na sociálnych sieťach (Eurostat, 2024d)². Prieskum Youth survey vykonaný na vzorke respondentov vo věku od 16 do 30 rokov sa venoval najmä na politické postoje mládeže, ale zahŕňal aj údaje o zdrojoch informácií o politickom a spoločenskom dianí. Ukázal, že pre 42% mladých vo věku 16-24 rokov sú to sociálne siete (Cella & Monasterio, 2025).

Pre vybrané krajiny sú údaje získané z oficiálnych dát Európskej únie, nakoľko štatistiky poskytované úradmi jednotlivých krajín sa líšia v metodike spracovania alebo rozsahu a dostupnosti. Vo všeobecnosti však údaje o využívaní internetu a sociálnych sietí získavajú a sprostredkujú štatistické úrady daných krajín, ktoré tieto trendy zachytávajú v rôznej miere. Konkrétne údaje teda vychádzajú najmä z EU Youth Survey a Young people – Digital world realizovaných na úrovni EÚ.

Príklady z iných krajín EÚ

V Rakúsku denne využíva internet 98,2% mladých ľudí vo věku 16-29, pričom 90,9% využíva sociálne médiá. Približne 23% z nich prostredníctvom internetu participuje a zúčastňuje sa na diskusiách o spoločenských a politických otázkach (Eurostat, 2024b, 2024c, 2024a). Cez sociálne siete tu získava informácie o spoločnosti a politike 41% mladých užívateľov (Cella & Monasterio, 2025).³

90,4% mladých poľských užívateľov internetu využíva sociálne médiá (Eurostat, 2024c) a podiel tých mladých, ktorí prostredníctvom nich získavajú informácie o spoločenskom dianí dosahuje 48%. Najčastejšie využívané sú tu Facebook a TikTok (51% a 45%) (Cella & Monasterio, 2025). Na občiansku alebo politickú participáciu využíva internet 20,8% (Eurostat, 2024b).

² Podľa údajov z roku 2023 až 97,36% mladých občanov EÚ využíva internet na dennej báze (Eurostat, 2024a), pričom 88,01% z nich aktívne využíva sociálne médiá, čiže má vytvorený profil a využíva ich na komunikáciu s inými (Eurostat, 2024c). Internet mladí využívajú aj na participáciu, ku ktorej patrí aj vyjadrovanie názorov na spoločenské problémy, čo sa v EÚ pohybuje na úrovni 26,06% (Eurostat, 2024b).

³ V Rakúsku je každoročne realizovaný Jugend Internet Monitor, organizovaný rakúskym Safer Internet Centrom, ktorý zachytáva trendy v popularite jednotlivých využívaných sociálnych sietí (Better Internet for Kids, 2025).

Informácie o spoločenských a politických problémoch v Maďarsku získava o niečo menej užívateľov, konkrétne 38% (Cella & Monasterio, 2025). Internet tu denne využíva 98,8% mladých ľudí a až 24,6% ho využíva na občiansku angažovanosť (Eurostat, 2024a, 2024b).⁴

V Grécku denne využíva internet 95,6% mladých ľudí, pričom sociálne médiá využíva 97,7% (Eurostat, 2024a, 2024c). Z nich až 48% zo sociálnych médií získava informácie o politickom a spoločenskom dianí (Cella & Monasterio, 2025). Zároveň je internet výrazne využívaný na spoločenskú angažovanosť, v miere až 37,3% (Eurostat, 2024b).

Informácie o spoločenských a politických témach zo sociálnych médií vo Francúzsku získava 41% mladých ľudí (Cella & Monasterio, 2025). Zaujímavým zistením je, že kým dennými užívateľmi internetu je 96,2% mladých, iba 70% z nich je aktívnych aj na sociálnych médiách a iba 18,8 participuje cez internet (Eurostat, 2024c, 2024a, 2024b).

Úloha sociálnych médií v násilí medzi mládežou

Násilie medzi mládežou zostáva významným problémom verejného zdravia, pričom sociálne médiá čoraz viac zohrávajú úlohu v oblasti kyberšikany, sebapoškodzovania, psychického zdravia⁵. Táto časť sa zameriava na mechanizmy, ktorými sociálne médiá prispievajú k násiliu, na psychosociálne dopady na mládež a na medzery v súčasnom výskume.

Násilie mládeže na sociálnych médiách

Sociálne médiá, ako Facebook, Instagram, Tik Tok, X a YouTube, sa stali priestormi, kde sa násilie medzi mládežou prejavuje rôznymi spôsobmi. Štúdia Pattona a kol. (2014) zdôrazňuje, že hoci je fyzická agresia stále bežnejšia, násilie v online priestore rýchlo narastá. Nezanedbateľná vzorka dospelých mladých ľudí uviedlo, že zažilo alebo sa zapojilo do kyberšikany. Tieto platformy často zosilňujú nepriateľstvo vďaka anonymite⁶.

⁴ Národný úrad pre médiá a komunikácie zverejňuje výskumné správy aj o trendoch vo využívaní sociálnych médií mládežou (NMHH, n.d.).

⁵ Jaidka, K., Zhou, A., Lelkes, Y., Egelhofer, J., & Lecheler, S. (2022). Beyond Anonymity: Network Affordances, Under Deindividuation, Improve Social Media Discussion Quality. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 27(1), zmab019.

⁶ Patton. (2014). Social media as a vector for youth violence: A review of the literature | Request PDF. *ResearchGate*.

Vystavenie mládeže násiliu na sociálnych médiách má závažné negatívne dôsledky, vrátane zhoršenia duševného zdravia, oslabenia sociálnych vzťahov a poklesu školského výkonu⁷. Častá interakcia s násilným obsahom môže viesť k vnímaniu násilného správania ako normy⁸.

Štúdie ukazujú, že sociálne médiá podporujú násilie viacerými spôsobmi. Platformy umožňujú rýchle šírenie škodlivého obsahu a algoritmy môžu neúmyselne podporovať negatívne správanie tým, že uprednostňujú obsah, ktorý vyvoláva väčšiu angažovanosť. Anonymita na sociálnych médiách znižuje osobnú zodpovednosť, čo umožňuje činy agresie, ktoré by sa inak v osobných interakciách nevyskytli⁹

Významným nedostatkom súčasného výskumu je absencia konzistentných definícií online násilia¹⁰. Mnohé štúdie sú popisné a neumožňujú stanovenie kauzálnych vzťahov ani hodnotenie efektívnosti intervencií. Neustále sa vyvíjajúca povaha sociálnych médií navyše sťažuje zachytenie ich dynamického vplyvu na správanie mládeže¹¹.

Z toho dôvodu možno tvrdiť, že sociálne médiá zásadne menia charakter násilia medzi mládežou, čím vytvárajú nové výzvy aj príležitosti na intervenciu.

Radikalizácia

Radikalizácia je proces, prostredníctvom ktorého si jednotlivci alebo skupiny osvojujú extrémistické presvedčenia, emócie a správanie, ktoré sú často v rozpore so spoločenskými hodnotami a normami¹². Typicky vzniká z pocitov nespravodlivosti alebo

⁷ Davidson, S., Hoppock, A. B., Rohmeyer, R., Keebler, J., & Frederick, C. (2020). Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior? *Publications*, 1–38.

⁸ Glaeser, E. L., & Sunstein, C. R. (2009). Extremism and Social Learning. *Journal of Legal Analysis*, 1(1), 263–324.

⁹ Plan 9 From Cyberspace: The Implications of the Internet for Personality and Social Psychology | Request PDF. (2024). *ResearchGate*.

¹⁰ Patton. (2014). Social media as a vector for youth violence: A review of the literature | Request PDF. *ResearchGate*.

¹¹

¹² Muro, D. (2016). *WHAT DOES RADICALISATION LOOK LIKE? Four visualisations of socialisation into violent extremism*.

nedostatku, podporuje mentalitu „my vs. oni“ a zvýšenú agresivitu voči iným skupinám¹³.

Radikalizácia sa rozvíja ako dočasný proces, ktorý zahŕňa prechod od mierneho k extrémnemu presvedčeniu a správaniu. To sa môže prejavovať kognitívne (prijatie extrémistických myšlienok) alebo behaviorálne (násilné konanie na základe týchto presvedčení) a môže zahŕňať afektívne (emocionálne) a konatívne (motivačné) prvky¹⁴.

Konceptualizácia Diega Mura nazerá na radikalizáciu ako na mnohostranný a postupný proces, ktorý často spúšťajú osobné, ekonomické, politické alebo sociálne faktory. Tieto „kognitívne otvory“ vytvárajú psychologickú zraniteľnosť jednotlivca prijať radikálne ideológie, v prípade keď jednotlivci zažívajú osobnú neistotu, emocionálnu úzkosť alebo skupinovú depriváciu, čo extrémistické ideológie využívajú ponúkaním jasných riešení a pocitu spolupatričnosti. Práve preto nie je radikalizácia izolovaným procesom, ale vychádza z interakcií medzi jednotlivcami, skupinami a inštitúciami¹⁵.

Úlohu internetu pri radikalizácii mládeže možno chápať ako mocný spúšťač a urýchľovač extrémistických ideológií a správania. Internet ponúka nízkonákladovú, efektívnu a anonymnú platformu, kde sa radikálne myšlienky môžu rýchlo šíriť. Prostredníctvom fór, komentárov, diskusných miestností a sociálnych médií sú jednotlivci vystavení obsahu, ktorý uľahčuje vytváranie sietí, nábor a zdieľanie radikálnych materiálov. Internet podporuje pocit spolupatričnosti a kolektívnej identity, vďaka čomu sa jednotlivci cítia súčasťou širšieho hnutia. Online prostredie umožňuje experimentovať s radikálnejšími výrazmi, ktoré môžu byť v offline svete obmedzené sociálnymi alebo právnymi tlakmi. Vytvára tiež efekt „echo komory“, kde jednotlivci nachádzajú potvrdenie pre svoje extrémne názory, čím sa posilňuje ich viera v ideológiu¹⁶.

¹³ Porta, D. della. (2018). Radicalization: A Relational Perspective. *Annual Review of Political Science*, 21(Volume 21, 2018), 461–474.

¹⁴ Peels, R. (2024). Towards a fruitful concept of radicalisation: A synthesis. *Journal of Contemporary European Studies*, 32(3), 610–624.

¹⁵ Porta, D. della. (2018). Radicalization: A Relational Perspective. *Annual Review of Political Science*, 21(Volume 21, 2018), 461–474.

¹⁶ Trip, S., Bora, C. H., Marian, M., Halmajan, A., & Drugas, M. I. (2019). Psychological Mechanisms Involved in Radicalization and Extremism. A Rational Emotive Behavioral Conceptualization. *Frontiers in Psychology*, 10, 437.

Celkovo je radikalizácia komplexný a mnohostranný fenomén, ktorý si vyžaduje pochopenie súhry viacerých spomínaných faktorov. Zahŕňa kognitívne posuny smerom k extrémistickým ideológiám a prejavy správania s potenciálom násilia¹⁷.

Radikalizácia a sociálne médiá

Radikalizácia prostredníctvom sociálnych médií je komplexný proces, ktorý je ovplyvnený individuálnymi zraniteľnosťami, spoločenskými dynamikami a štrukturálnymi vlastnosťami digitálnych platforiem. Na základe výskumu Thompsona (2011), Akramovej a Nasarovej (2023), táto štúdia poskytuje teoretický rámec na pochopenie týchto procesov¹⁸.

Sociálne médiá poskytujú živnú pôdu pre radikalizáciu, najmä kvôli svojim štrukturálnym vlastnostiam, ako je neustála dostupnosť, globálny dosah a nízka úroveň moderovania. Thompson (2011) uvádza, že sociálne platformy ako Facebook, YouTube alebo Twitter pomáhajú prekonať geogropelafické bariéry, čím umožňujú vznik globálnych sietí, kde sa negatívne emócie a nespokojnosť môžu šíriť a identita jednotlivca sa môže rýchlo transformovať. Akramová a Nasarová (2023) tiež naznačujú, že tieto platformy umožňujú extrémistickým skupinám využiť emocionálne a psychologické potreby mladých ľudí, čo môže viesť k radikalizácii. Sociálne médiá sú miestom, kde sa šíria radikálne naratívy, ktoré sa následne legitimizujú prostredníctvom opakovania a posilnenia týchto presvedčení zo strany komunity¹⁹.

Vplyv na mládež

Mládež je obzvlášť zraniteľná voči radikalizácii na sociálnych médiách, čo súvisí s ich potrebou identifikácie a spolupatričnosti, ako zdôrazňuje Thompson (2011). Algoritmy sociálnych médií, navrhnuté na maximalizáciu interakcií, často kladú dôraz na emocionálne provokatívny obsah, ktorý zvyšuje polarizáciu medzi rôznymi skupinami používateľov²⁰. Tento fenomén je obzvlášť viditeľný v slovenskom a českom kontexte,

¹⁷ Odag, Ö., Leiser, A., & Boehnke, K. (2019). Reviewing the Role of the Internet in Radicalization Processes. *Journal for Deradicalization*, 21, Article 21.

¹⁸ Radicalization and the Use of Social Media. (2024). *ResearchGate*. and Akram, M., & Nasar, A. (2023). Systematic Review of Radicalization through Social Media. *Ege Academic Review*, 23(2), Article 2.

¹⁹ Radicalization and the Use of Social Media. (2024). *ResearchGate*. and Akram, M., & Nasar, A. (2023). Systematic Review of Radicalization through Social Media. *Ege Academic Review*, 23(2), Article 2.

²⁰ Thompson, R. (2011). Radicalization and the Use of Social Media. *Journal of Strategic Security*, 4(4).

kde Facebook často poskytuje priestor pre emotívne nabitú diskusiu o kontroverzných témach, ako je migrácia, nacionalizmus a práva LGBTQ+. Tieto naratívy rezonujú s mladými ľuďmi, ktorí sú priťahovaní kombináciou validácie zo strany rovesníkov a vnímaným zmyslom života²¹.

Algoritmy sociálnych médií zohrávajú kľúčovú úlohu v procese radikalizácie. Akramová a Nasarová (2023) vysvetľujú, že algoritmy sú navrhnuté tak, aby uprednostňovali obsah, ktorý podporuje interakcie a angažovanosť²². Tento mechanizmus však neúmyselne podporuje šírenie rozdeľujúceho a extrémistického obsahu, čo môže viesť k zintenzívneniu polarizácie. Tento výskum potvrdzuje zistenia Thompsona (2011), že emocionálne nabitú interakcie na sociálnych médiách sú kľúčovými faktormi, ktoré prispievajú k radikalizácii, keďže algoritmy zviditeľňujú provokatívny a polarizujúci obsah, čím vytvárajú úrodnú pôdu pre radikálny diskurz²³.

Tento integrovaný rámec ukazuje, ako sociálne médiá facilitujú radikalizáciu, najmä medzi mladými ľuďmi. Výskum, ktorý kombinuje teoretické poznatky s empirickými nálezmi z analýzy slovenských a českých Facebook profilov, zdôrazňuje naliehavú potrebu intervenčných opatrení, ktoré sa zameriavajú na technologické a psychologické aspekty radikalizácie. Súčasne kladie dôraz na význam vzdelávacích iniciatív a algoritmických reforiem pri zmiernovaní rizík, ktoré sociálne médiá predstavujú, a zároveň ponúka praktické nástroje na posilnenie digitálnej odolnosti medzi mladými ľuďmi.

Polarizácia

Polarizácia je konceptom v sociálnych vedách, ktorý opisuje rastúce rozdiely v postojoch, presvedčeniach a názoroch medzi jednotlivcami alebo skupinami, čo často vedie k zvýšenému konfliktu a zníženiu sociálnej súdržnosti. Tento jav sa môže prejaviť v rôznych kontextoch vrátane politických, sociálnych a kultúrnych oblastí. Ako sa

²¹ Akram, M., & Nasar, A. (2023). Systematic Review of Radicalization through Social Media. *Ege Academic Review*, 23(2), Article 2. and (PDF) Radicalization and the Use of Social Media. (2024). *ResearchGate*.

²² Akram, M., & Nasar, A. (2023). Systematic Review of Radicalization through Social Media. *Ege Academic Review*, 23(2), Article 2.

²³ (PDF) Radicalization and the Use of Social Media. (2024). *ResearchGate*.

polarizácia zintenzívňuje, priestor pre umiernené hlasy sa znižuje, čo narúša možnosti kompromisov a vzájomného porozumenia. Rastúca ideologická vzdialenosť medzi jednotlivcami alebo skupinami zvyšuje napätie, ktoré následne formuje sociálne interakcie a vládnutie²⁴.

Politická polarizácia sa týka rastúcej ideologickej vzdialenosti medzi politickými stranami alebo skupinami. Je charakterizovaná zvýšenou straníckosťou, kde sa jednotlivci silne zhodujú s názormi svojej strany a prejavujú nepriateľstvo voči opačným perspektívam. Okrem politickej sféry sa polarizácia prejavuje aj sociálne. Sociálna polarizácia zahŕňa fragmentáciu spoločnosti do odlišných skupín na základe znakov identity, ako je rasa, náboženstvo alebo socioekonomický status. V tomto kontexte sa jednotlivci čoraz viac izolujú z rôznych uhlov pohľadu, pričom často posilňujú svoje existujúce presvedčenie prostredníctvom spojenia s podobne zmýšľajúcimi jednotlivcami. Táto fragmentácia vedie k nedorozumeniu a konfliktom, pretože rôzne skupiny sa stávajú menej ochotnými zaoberať sa alebo chápať navzájom svoje skúsenosti a perspektívy²⁵. Dôsledkom je rozdelená spoločnosť, v ktorej sa rozpadá sociálna súdržnosť a spoločné riešenie problémov sa stáva zložitejším.

Rovnako ako radikalizácia, polarizácia nie je náhly alebo ojedinelý proces, ale skôr výsledkom niekoľkých posilňujúcich mechanizmov, ktoré prehlbujú rozdiely v spoločnosti²⁶.

Nástup sociálnych médií a personalizovaných spravodajských kanálov výrazne prispel k vytvoreniu echo komôr. Sú to priestory, kde sú jednotlivci primárne vystavení informáciám, ktoré podporujú ich už existujúce presvedčenia, čím sa obmedzuje ich vystavenie sa alternatívnym názorom. Podľa Sunsteina (2009) to vytvára prostredie, v ktorom sú jednotlivci izolovaní z rôznych perspektív, čo zhoršuje polarizáciu tým, že

²⁴ Iandoli, L., Primario, S., & Zollo, G. (2021). The impact of group polarization on the quality of online debate in social media: A systematic literature review. *Technological Forecasting and Social Change*, 170(C). <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v170y2021ics0040162521003565.html>

²⁵ (PDF) Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization. (2024). *ResearchGate*. <https://doi.org/10.1093/poq/nfs038>

²⁶ Akram, M., & Nasar, A. (2023). Systematic Review of Radicalization through Social Media. *Ege Academic Review*, 23(2), Article 2. <https://doi.org/10.21121/eab.1166627>

podporuje skreslenie potvrdenia – psychologickú tendenciu uprednostňovať informácie, ktoré potvrdzujú to, čomu už človek verí²⁷. Sociálne médiá môžu predstavovať práve takúto echo komoru.

Ďalšou významnou hybnou silou polarizácie je rastúci dôraz na politiku identity. V modernom diskurze ľudia čoraz viac spájajú svoje politické presvedčenie s aspektmi svojej sociálnej identity, ako je rasa, náboženstvo alebo etnická príslušnosť. Ako poznamenal Tajfel (1979), jednotlivci s väčšou pravdepodobnosťou uprednostňujú skupinovú príslušnosť pred spoločnými spoločenskými cieľmi. To vytvára mentalitu „my vs. oni“, kde ľudia považujú svoju skupinu za morálne nadradenú a protichodné skupiny za zásadne nesprávne alebo dokonca nebezpečné²⁸.

Médiá zohrávajú kľúčovú úlohu pri riadení aj zrýchľovaní polarizácie. Platformy sociálnych médií a stránky mediálne výstupy zosilňujú polarizáciu prostredníctvom algoritmického zosilnenia a ideologického rámca. Platformy ako Facebook, Instagram, X, Tik Tok, ktoré sú určené na zvýšenie angažovanosti, často fungujú ako ozveny. Ich algoritmy uprednostňujú obsah, ktorý vyvoláva silné emocionálne reakcie – najmä pobúrenie, hnev a strach – pretože takýto obsah udrží používateľov v kontakte na dlhšiu dobu. Ako Tucker a kol. (2018) vysvetľujú, že tieto algoritmy urýchľujú polarizáciu tým, že podporujú extrémne názory a marginalizujú jemnejšie alebo umiernennejšie perspektívy. Čím polarizovanejšiemu obsahu sú používatelia vystavení, tým pevnejšie sa ich presvedčenie stáva zakoreneným²⁹.

Polarizácia na sociálnych médiách

Sociálne médiá zintenzívňujú skupinovú polarizáciu. Iandoli, Primario a Zollo (2021) v štúdiu *The Impact of Group Polarization on the Quality of Online Debate in Social Media: A Systematic Literature Review* skúmajú, ako sociálne médiá zhoršujú

²⁷ Glaeser, E. L., & Sunstein, C. R. (2009). Extremism and Social Learning. *Journal of Legal Analysis*, 1(1), 263–324.

²⁸ Tajfel, H. (1979). Individuals and groups in social psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(2), 183–190.

²⁹ Tucker, J. A., Guess, A., Barbera, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D., & Nyhan, B. (2018). *Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature* (SSRN Scholarly Paper No. 3144139). Social Science Research Network.

skupinovú polarizáciu, ktorá vedie k tomu, že diskusie v skupinách vedú k prijímaniu extrémnejších názorov. Autori identifikujú rolu sociálnych médií pri vytváraní ozvenových komôr a obmedzovaní vystavenia rôznym názorom, čo vedie k šíreniu dezinformácií a radikalizácii názorov³⁰.

Rychwalska a Roszczyńska-Kurasińska (2018) vo svojom článku *Polarization on Social Media: When Group Dynamics Lead to Societal Divides* analyzujú, ako platformy sociálnych médií zosilňujú prirodzenú dynamiku skupinovej polarizácie, čo vedie k spoločenským rozdeleniam. Poukazujú na to, že dizajn sociálnych médií, ktorý zahŕňa funkcie ako algoritmické vyberanie obsahu a selektívne prepojenie sociálnych vzťahov, tento proces polarizácie zintenzívňuje. Autori simulovali prostredie sociálnych médií a ukázali, že mechanizmy ako spoločenská žiadúcnosť a záväzok k činnosti zosilňujú polarizáciu a vytvárajú radikalizované názorové klastre³¹.

Výsledky ukazujú, že prepojenie môže zmierniť niektoré konflikty, ale zároveň podporuje segregáciu a znižuje vystavenie rôznym názorom.

Táto časť ukazuje, ako dynamika skupinovej polarizácie vplývajú na správanie a interakcie na sociálnych médiách. Sociálne médiá ponúkajú možnosti na učenie a interakciu, ale tiež zintenzívňujú polarizáciu a radikalizáciu názorov. Tieto faktory majú široké implikácie pre dizajn sociálnych médií a politiku regulácie, pričom by sa mali venovať väčšiu pozornosť návrhu platforiem a podpore zdravšej, konštruktívnej diskusie.

Deindividuácia a jej vplyv na kvalitu diskusií na sociálnych médiách

Štúdia *Beyond Anonymity: Network Affordances Under Deindividuation Improve Social Media Discussion Quality* skúma, ako viditeľnosť osobnej a sociálnej identity ovplyvňuje kvalitu online diskusií. Výskum kombinoval skúmanie osobnej anonymity (napr. pseudonymy) a sociálnej identifikovateľnosti (napr. viditeľné politické afiliácie).

³⁰ Iandoli, L., Primario, S., & Zollo, G. (2021). The impact of group polarization on the quality of online debate in social media: A systematic literature review. *Technological Forecasting and Social Change*, 170(C).

³¹ (PDF) Polarization on Social Media: When Group Dynamics Leads to Societal Divides. (n.d.). *ResearchGate*.

Na rozdiel od očakávania, že anonymita podporuje neúctivosť, sa zistilo, že osobná anonymita v skutočnosti znižuje nezdvorilé správanie, čo môže byť spôsobené tým, že znižuje osobné riziká v diskusiách. Anonymita neovplyvnila racionalitu, čo poukazuje na zložité úlohy anonymity v online dialógu³².

Naopak, viditeľná sociálna identifikovateľnosť významne zlepšila racionalitu a kvalitu diskusií tým, že podporovala konformitu v rámci skupiny. Keď boli politické afiliácie účastníkov viditeľné spolu s osobnou anonymitou, diskusie vykazovali vyššiu konštruktívnosť a zdôvodnenie, pričom sa zachovávali nižšie úrovne neúctivosti. Tieto zistenia sú v súlade s modelom deindividuačného efektu sociálnej identity (SIDE), ktorý naznačuje, že výrazné skupinové identity podporujú konformitu k normám a racionálne správanie³³.

Dynamika medzi anonymitou a sociálnou identitou

Interakcia medzi rôznymi dimenziami anonymity odhalila, že osobná anonymita v kombinácii s viditeľnou sociálnou identitou viedla k najracionálnejším diskusiám. Na druhej strane, viditeľné osobné identifikačné znaky samy o sebe neovplyvnili kvalitu diskusie alebo nezabezpečili zmenu názorov. Štúdia naznačuje, že anonymita v online prostredí nie je nevyhnutne škodlivá pre kvalitu diskusií a že dobre navrhnuté funkcie sociálnych médií, ako selektívne umožnenie viditeľnosti sociálnej identity, môžu podporiť zdravšie interakcie³⁴.

Ďalšia štúdia *Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior?* analyzuje anonymné príspevky na platformách ako Yik Yak, zameriavajúc sa na správanie študentov. Aplikuje teóriu deindividuácie a model SIDE, predpokladajúc, že anonymita by mala viesť k antisociálnemu správaniu. Výsledky však taktiež ukázali, že príspevky väčšinou

³² Davidson, S., Hoppock, A. B., Rohmeyer, R., Keebler, J., & Frederick, C. (2020). Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior? *Publications*, 1–38.

³³ Davidson, S., Hoppock, A. B., Rohmeyer, R., Keebler, J., & Frederick, C. (2020). Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior? *Publications*, 1–38.

³⁴ Jaidka, K., Zhou, A., Lelkes, Y., Egelhofer, J., & Lecheler, S. (2022). Beyond Anonymity: Network Affordances, Under Deindividuation, Improve Social Media Discussion Quality. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 27(1), zmab019.

dodržovali normatívne správanie študentov. Štúdia tiež naznačuje, že anonymita na sociálnych médiách nevedie nevyhnutne k škodlivému správaniu, čím vyvracia bežné mediálne vyobrazenia³⁵.

Mediálna gramotnosť

Vzdelávanie jednotlivcov o konzumácii médií a kritickom myslení je kľúčovým nástrojom v boji proti polarizácii a radikalizácii na sociálnych sieťach. Mutz (2006) tvrdí, že učením ľudí, aby boli kritickejší k informáciám, ktoré konzumujú, najmä na sociálnych médiách, môže spoločnosť zmierniť účinky echo komôr a kognitívnych predsudkov. Povzbudzovanie občanov, aby sa zapojili do rôznych perspektív, podporuje informovanejšiu a tolerantnejšiu verejnosť, čím sa znižuje pravdepodobnosť extrémnej polarizácie³⁶.

Mediálna gramotnosť je životne dôležitá súprava zručností, ktorá umožňuje jednotlivcom orientovať sa v zložitom prostredí informácií a médií v našom digitálnom veku. Zahŕňa schopnosť pristupovať, analyzovať, hodnotiť, vytvárať a konať v rôznych formách mediálnej komunikácie. Keďže sme bombardovaní informáciami z nespočetných zdrojov, mediálna gramotnosť nám umožňuje rozlíšiť fakty od fikcie a pomáha bojovať proti šíreniu dezinformácií. Pochopenie konceptu rámovania je obzvlášť dôležité v rámci mediálnej gramotnosti. Rámovanie sa vzťahuje na to, ako sú informácie prezentované spôsobom, ktorý ovplyvňuje interpretáciu publika a formuje vnímanie. Uvedomenie si, že mediálne správy nie sú neutrálne, ale skôr konštruované so špecifickými zámermi, umožňuje jednotlivcom kriticky posúdiť príbehy, s ktorými sa stretávajú³⁷. Podporovaním zručností v oblasti mediálnej gramotnosti vybavujeme ľudí, aby sa premyslene zapájali do mediálneho obsahu, zlepšujeme ich schopnosti kritického myslenia a podporujeme aktívnu účasť na občianskom živote. Táto súprava zručností nielen podporuje informované rozhodovanie, ale tiež pestuje hlbšie pochopenie

³⁵ Davidson, S., Hoppock, A. B., Rohmeyer, R., Keebler, J., & Frederick, C. (2020). Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior? *Publications*, 1–38.

³⁶ Mutz, D. C. (2006). *Hearing the Other Side: Deliberative versus Participatory Democracy*. Cambridge University Press.

³⁷ *Is Polarization a Myth?* | *The Journal of Politics: Vol 70, No 2*. (n.d.). Retrieved 12 December 2024, from

kultúrnych príbehov a spoločenských problémov. Mediálna gramotnosť v konečnom dôsledku umožňuje jednotlivcom stať sa informovanými spotrebiteľmi aj zodpovednými tvorcami médií, čo im umožňuje orientovať sa v dnešnom prostredí bohatom na informácie s istotou a prehľadom³⁸.

Extrémizmus

Extrémizmus je charakterizovaný presvedčením alebo konaním, ktoré odmieta základné princípy demokracie a ľudských práv, často obhajuje násilie na dosiahnutie ideologických cieľov³⁹. To zahŕňa pravicový aj ľavicový extrémizmus, ktorý má spoločné črty napriek rozdielnym ideológiám.

Extrémistické ideológie sa často živia iracionálnymi presvedčeniami, ako sú absolutistické požiadavky na spravodlivosť, nadradenosť v rámci skupiny a nízka tolerancia frustrácie. Tieto presvedčenia posilňujú myslenie nás proti nim a ospravedlňujú násilnícke správanie⁴⁰.

Extrémizmus možnosť chápať dvojrozmerné. Z prvého pohľadu sa jedná o všeobecnú dimenziu, ktorá meria postoje, ktoré sú proti demokratickému vládnutiu, odrážajúc základný systém viery prevládajúci v rôznych extrémistických ideológiách. Druhá dimenzia rozlišuje medzi pravicovým a ľavicovým extrémizmom, pričom sa zameriava na ich odlišné spoločensko-politické programy a povahu nimi navrhovaných zmien⁴¹.

Pravicový extrémizmus je často zakorenený v nacionalistických, xenofóbnych alebo rasistických ideológiách, sa snaží vytvoriť spoločnosť založenú na hierarchických štruktúrach, ktoré uprednostňujú určité skupiny pred ostatnými. Na druhej strane, ľavicový extrémizmus typicky zahŕňa anti-establišmentové nálady zamerané na

³⁸ Erin. (2014, January 28). *What is Media Literacy? | Media Literacy Now*.

³⁹ Bak, M., Tarp, K. N., & Liang, D. C. S. (2019). *Delineating the attributes and phenomenon of violent extremism*.

⁴⁰ Jungkunz, S., Helbling, M., & Osenbrügge, N. (2024). Measuring political radicalism and extremism in surveys: Three new scales. *PLOS ONE*, 19(5), e0300661.

⁴¹ Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7–36.

radikálne sociálne zmeny, často revolučnými prostriedkami. To môže zahŕňať anarchistické hnutia alebo radikálne socialistické ideológie⁴².

Ekonomické rozdiely a sociálne nespravodlivosti môžu vytvoriť úrodnú pôdu pre zakorenenie extrémistických ideológií, keďže marginalizovaní jednotlivci môžu hľadať radikálne riešenia svojich sťažností. Rovnako sa na základe štúdií ukázalo, že udalosti ako pandémia COVID-19 prehľbujú existujúce napätie a môžu viesť k zvýšenému náboru do extrémistických skupín využívaním obáv a neistoty v spoločnosti.

Borum zdôrazňuje, že radikalizácia nie je jednotný proces; výrazne sa líši medzi jednotlivcami na základe rôznych ciest a mechanizmov. Táto zložitosť spochybňuje predstavu, že ideologický záväzok je vždy spojený s násilným správaním⁴³.

Metodológia výskumu

Výskumná metóda – fokusové skupiny

Pre účely tejto výskumnej aktivity bola využitá kvalitatívna výskumná metóda fokusových skupín. Fokusová skupina predstavuje moderovanú skupinovú diskusiu menšieho počtu účastníkov, ktorá umožňuje hlbšie porozumieť skúsenostiam, postojom, názorom a spôsobom uvažovania respondentov v súvislosti so skúmanou témou. Výhodou tejto metódy je možnosť zachytiť nielen individuálne postoje jednotlivých účastníkov, ale aj dynamiku skupinovej diskusie, vzájomné reakcie a proces formovania názorov v kolektíve.

Cieľom realizovaných fokusových skupín bolo lepšie porozumieť tomu, ako mladí ľudia využívajú sociálne siete, s akými formami problematického alebo radikalizačného obsahu sa stretávajú a aké faktory podľa nich ovplyvňujú vznik a šírenie radikalizácie v

⁴² Trip, S., Bora, C. H., Marian, M., Halmajan, A., & Drugas, M. I. (2019). Psychological Mechanisms Involved in Radicalization and Extremism. A Rational Emotive Behavioral Conceptualization. *Frontiers in Psychology*, 10.

⁴³ Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7–36.

online priestore. Súčasťou skúmania boli aj skúsenosti pracovníkov s mládežou, ich pohľad na prejavy radikalizácie a možnosti prevencie.

V rámci fokusových skupín boli diskutované témy týkajúce sa používania sociálnych sietí, fungovania algoritmov, influencerov a online komunit, skúseností s nenávisťným alebo radikálnym obsahom, ako aj možností prevencie a podpory mladých ľudí v online priestore.

Z etického hľadiska boli všetci účastníci pred začiatkom výskumu oboznámení s cieľmi výskumu, dobrovoľnosťou účasti a princípmi ochrany anonymity. Zároveň bol od účastníkov získaný informovaný súhlas. Diskusie prebiehali v bezpečnom prostredí s dôrazom na rešpektovanie názorov všetkých zúčastnených.

Výstupy fokusových skupín nepredstavujú reprezentatívne zistenia pre celú populáciu mladých ľudí. Ide o kvalitatívny výskumný prístup, ktorého cieľom nie je generalizácia výsledkov, ale získanie hlbšieho porozumenia skúmanému javu a identifikovanie tém, skúseností a vzorcov správania, ktoré sa v jednotlivých skupinách opakovane objavovali.

Postup realizácie fokusových skupín

Pred začiatkom jednotlivých fokusových skupín boli účastníci oboznámení s cieľom výskumu, princípmi anonymity a dobrovoľnosťou účasti. Zároveň im boli vysvetlené základné pravidlá diskusie, najmä rešpektovanie názorov ostatných a možnosť slobodne vyjadrovať svoje postoje bez hodnotenia správnosti odpovedí. Súčasťou úvodu bolo aj stručné vysvetlenie skúmanej problematiky a cieľov diskusie. Samotné fokusové skupiny následne prebiehali podľa vopred pripraveného scenára v trvaní približne 60–90 minút.

Analýza dát

Po realizácii fokusových skupín boli jednotlivé diskusie prepísané a následne analyzované kvalitatívnou metódou tematickej analýzy. Analýza prebiehala prostredníctvom identifikácie opakujúcich sa tém, vzorcov správania a významových kategórií vo výpovediach respondentov.

Pre účely systematizácie dát bol vytvorený kódovací strom, prostredníctvom ktorého boli jednotlivé výroky účastníkov tematicky kategorizované. Následne boli identifikované hlavné tematické okruhy, podobnosti a rozdiely medzi jednotlivými skupinami respondentov.

Keďže výskum prebiehal v Slovenskej republike a Českej republike, jednotlivé krajiny realizovali vlastnú analýzu dát podľa charakteru zozbieraných výstupov a možností spracovania dát. Spoločným cieľom však bolo identifikovať kľúčové mechanizmy, rizikové faktory a možné preventívne opatrenia v oblasti radikalizácie mladých ľudí v online priestore.

Špecifická realizácia výskumu v Slovenskej republike

Fokusové skupiny boli realizované so žiakmi dvoch gymnázií na Slovensku a jednej odbornej duálnej školy v Bratislave. Celkovo sa do výskumu zapojilo približne 30 mladých ľudí. Diskusie prebiehali anonymne, pričom všetci účastníci boli pred začiatkom oboznámení s cieľom výskumu, princípmi ochrany anonymity a dobrovoľnosťou účasti. Zároveň bol od všetkých účastníkov získaný informovaný súhlas.

Každá fokusová skupina trvala približne 90 minút a prebiehala podľa vopred pripraveného scenára zameraného na používanie sociálnych sietí, skúsenosti s radikalizačným a nenávisným obsahom, fungovanie algoritmov, úlohu influencerov, online komunit a možnosti prevencie radikalizácie mladých ľudí v online priestore.

Po realizácii fokusových skupín boli výstupy prepísané a následne analyzované kvalitatívnou metódou. Analýza prebiehala prostredníctvom vytvorenia kódovacieho stromu a tematického kódovania jednotlivých výpovedí respondentov. Na spracovanie a systematizáciu dát bol využitý softvér NVivo, ktorý umožnil identifikovať hlavné tematické okruhy, opakujúce sa vzorce správania, postoje a skúsenosti účastníkov.

Výstupy fokusových skupín nie sú reprezentatívne pre celú populáciu mladých ľudí, poskytujú však dôležitý kvalitatívny vhľad do spôsobu, akým mladí ľudia vnímajú online prostredie a riziká spojené s radikalizáciou na sociálnych sieťach.

Specifika realizace a analýzy fokusních skupin v České republice

Proběhly celkem 4 fokusní skupiny, s žáky gymnázia, střední odborné školy (učňovský obor), a se zástupci organizací mládeže

- fokusní skupina: probíhala na střední odborné škole v hlavním městě s žáky z jedné třídy - zúčastnilo se jich celkem 9 (pouze chlapci)
- fokusní skupina: probíhala na gymnáziu v krajském městě v žáky z jednoho ročníku (mix z více tříd) - zúčastnilo se jich celkem 9 (3 chlapci, 6 dívek)
- fokusní skupina - probíhala online s lidmi z organizací mládeže z různých oblastí České republiky - zúčastnilo se jich celkem 2 (1 chlapec, jedna dívka)
- fokusní skupina - probíhala online s lidmi z organizací mládeže z různých oblastí České republiky - zúčastnilo se jich celkem 2 (4 chlapci, 2 dívky)

V rámci fokusních skupin byl získán informovaný souhlas s realizací rozhovoru a poskytnutí nahrávky. Kromě nahrávky byl zajištěn i písemný záznam během realizace.

Pro účely analýzy byl využit primárně písemný záznam z fokusních skupiny. Ty sloužily pro základ analytického textu. V další části analýzy byly využity zvukové záznamy, přičemž zjištění z nich byla doplněna do analýzy. Pro účely této práce nebyl využit žádný software, analýza proběhla ručně.

Limity výskumu

Každý kvalitativní výskum pracuje s určitými obmedzeniami, ktoré je potrebné zohľadniť pri interpretácii výsledkov. Predkladaná analýza vychádza z fokusových skupín realizovaných s mladými ľuďmi a odborníkmi pracujúcimi s mládežou v Slovenskej republike a Českej republike. Vzhľadom na charakter použitej metódy nie je možné výsledky generalizovať na celú populáciu mladých ľudí.

Zistenia reflektujú predovšetkým subjektívne skúsenosti, postoje a názory účastníkov zapojených do výskumu. Výsledky mohli byť ovplyvnené viacerými faktormi, ako sú

skupinová dynamika, ochota účastníkov otvorene zdieľať svoje názory, sociálne žiaduce odpovede alebo individuálne skúsenosti jednotlivcov s online prostredím.

Obmedzením môže byť aj samotné zloženie výskumnej vzorky, keďže účastníci nepredstavujú reprezentatívny prierez populácie mladých ľudí. Rovnako je potrebné zohľadniť, že skúsenosti respondentov mohli byť ovplyvnené ich sociálnym prostredím, typom školy alebo organizácie, ktorej sú súčasťou, ako aj aktuálnym spoločenským a mediálnym kontextom.

Napriek uvedeným limitom poskytujú fokusové skupiny hodnotný kvalitatívny pohľad na spôsob, akým mladí ľudia a pracovníci s mládežou interpretujú online prostredie, vnímajú riziká spojené s radikalizáciou a identifikujú možné preventívne opatrenia. Výsledky preto môžu slúžiť ako podklad pre ďalší výskum, tvorbu odporúčaní a rozvoj preventívnych aktivít v oblasti práce s mládežou.

Analýza fokusových skupín Slovensko

Používané sociálne siete a ich funkcie

V súčasnej digitalizovanej dobe je sociálnych sietí mnoho a ponúkajú rozmanité funkcie, ktoré mladí môžu využívať na rôzne účely. Keď sme sa mladých spýtali, ktoré siete sú nimi používané a ktoré uprednostňujú a zohrávajú najviac dominantnú rolu v ich živote, odznelo viacero globálnych platforiem.

Instagram a Tiktok

Medzi prvými a spravidla najčastejšie odzneli Instagram a Tiktok. Táto skutočnosť vypovedá mnoho už aj o návykoch a najviac obľúbených aktivitách mladých, keďže pre dané sociálne siete sú typické určité typy aktivít a ich spojenie nie je úplne náhodné.

Ukázalo sa, že sociálne siete využívajú mladí primárne na chatovanie, ktoré sa však v súčasnosti prekrýva aj s inými aktivitami ktoré na sociálnych sieťach mladí vykonávajú. Ide predovšetkým o scrollovanie, to znamená prezeranie krátkeho obsahu v podobe videí (t.j. reels), a vizuálne obohateného zhusteného textu (často memečka), ktorí sa následne zdieľa a preposiela medzi kamarátmi. Tento posun vysvetľuje menej dominantnú pozíciu Facebooku, kde donedávna prevládali od Instagramu a Tiktoku odlišné typy obsahu a funkcií s výrazne obmedzenejšími možnosťami pre interakcie so širším sociálnym svetom. Instagram a Tiktok ponúkajú viac možností a nové formy socializácie. Sociálne kontakty sa neudržiavajú iba chatovaním a sledovaním príspevkov najbližšieho kamarátskeho okruhu, ale aj zapojením sa do globálnych trendov a výziev sprostredkovaných neznámymi ľuďmi.

- *“TikTok, čo je asi také moje tretie najpoužívanejšie, kde zároveň vidím aj tie videá, ale zároveň si ich aj posielam s kamarátmi a tak.”*

Ďalej nemôže sa zabudnúť na skutočnosť, že Instagram a Tiktok naberajú na svojom význame pri formovaní názorov a presvedčení. Vysvetlenie spočíva v skutočnosti, že popri chatovaní, zábave a trávenia voľného času Instagram a Tiktok v dnešnej dobe plnia čo raz viac aj funkciu masových médií a slúžia ako zdroje informácií.

- *“Ja tiež najviac používam Instagram, ale nie až tak na písanie, ako ste spomínali viacerí, ale skôr na to, aby som bola v diani,”*

Dokonca tieto masové médiá, ktoré sa tiež prezentujú na spomínaných platformách, aby si zachovali publikum sa začali nahrádzať alternatívnymi, často súkromnými decentralizovanými zdrojmi, kam sa môžu zaradiť aj influenceri. Zaujímavosťou je, že viacerí účastníci vo výpovediach spomenuli, že obľúbených influencerov nemajú, no niektorí ich zase a spomenuli aj v spojitosti so spoločenskými témami, životnými štýlmi a radai.

- *“Pozerám MMA zápasníkov a influencerov, ktorí robia spoločenské témy.”*

Messenger a WhatsApp

Čo sa týka Facebooku, mladí vo svojich vyjadreniach samotnú platformu nespomínali tak často, ako jeho funkcie spojené s Messengerom, ktorý je medzi mladými tiež uvádzaný ako jeden z najpoužívanejších sietí, ten však plní takmer výlučne súkromnú chatovaciu funkciu. Ako Messengeru príbuzná platforma sa vníma aj WhatsApp. Oboje predstavujú pre mladých predovšetkým prostriedok, ako sa s priateľmi skontaktovať takmer instantne.

- *“A potom taktiež asi Messenger a WhatsApp, prípadne Facebook, a to už vyslovene na komunikáciu a na nejaké také záležitosti, ktoré potrebujem vykomunikovať čo najrýchlejšie.”*

Discord, YouTube a iné

Menej často boli spomínané aj iné využívané platformy, ako napríklad Discord, YouTube, Snapchat či BeReal alebo Reddit, ktorý je medzi mladými vnímaný ako okrajový a rozšírený skôr v zahraničí.

Pri Discorde sa ukázalo, že je využívaný ako na pracovnú, tak aj voľnočasovú komunikáciu, primárne vo väčších skupinách. Tento typ komunikácie sa často paralelne spája s inými aktivitami ako hranie, počas ktorého si píšú alebo volajú.

- *“Používam Discord, ale to je skôr také, že na nejaké volanie s kamarátmi, akože som na rôznych serveroch, ale fakt je to iba také, že raz za čas.”*
- *“Keď hrám hry, tak si píšeme a voláme. Discord je zadarmo a je lepší.”*

V prípade YouTubeu sa zase zistilo, že naďalej zohráva primárne úlohu konzumnej audio-vizuálnej platformy. Popri videí dlhšieho formátu sa však v nedávnej dobe rozšírili aj krátke, zopár sekundové videá, podobné Instagramu a Tiktoku. Typy videí sú rozmanité od zábavného cez bizarné až po vzdelávacie.

- *“YouTube, pretože tam rada pozerám videá, ale zatiaľ tam nejak veľmi s ľuďmi neinteragujem, hej, že to je vyslovene len na ten obsah.”*

Šokujúci obsah

Typy obsahu

Násilie (týranie zvierat, ľudí..atď.)

Medzi najčastejšie spomínané formy násilia prítomného v obsahu zdieľanom na sociálnych sieťach patrí grafické násilie v krátkych videách na TikToku či Instagrame. Medzi inými účastníci spomínali týranie ľudí či zvierat, bitky, autonehody, sebapoškodzovanie, ale aj vraždy, popravy a streľbu. Jedna účastníčka popísala, ako sa k takémuto obsahu dokázala dostať iba v priebehu niekoľkých minút. Rovnako je pre mladých pozoruhodné, ako ľahko dostupným sa tento obsah stal práve vďaka sociálnym sieťam.

- *“Bola som veľmi prekvapená tým, koľko násilia, či už na českých, poľských, alebo slovenských účtoch, sa dá nájsť iba tak, že v priebehu 20 minút lustrovania na TikToku.”*
- *“Polovica vecí čo sme sa dozvedeli na sociálnych sieťach, tak sme ich nevideli. Teraz vidíme vraždy, strielanie, havárie a môžeme si to pozrieť koľko krát chcem.”*

Nenávistné prejavy

Ďalšou problémovou oblasťou sú nenávistné prejavy. Spomínaný bol konkrétne antisemitický obsah, xenofóbia či rasizmus. Mladí tento obsah často sami nevyhľadávajú, avšak dostane sa k nim vo forme komentárov alebo vo videách na TikToku. Časť mladých takéto prejavy berie s nadhľadom a sú zdieľané ako vtipy.

Konšpirácie

Na sociálnych sieťach sa stretávajú aj s dezinformáciami či konšpiračnými teóriami, ktorých príkladmi sú popieranie holokaustu alebo falošné predpovede. Bývajú šírené formou zábavného a zaujímavého obsahu zdieľaného aj influencermi, ktorí môžu byť pre

mladých dôveryhodnými osobami. Stretávajú sa s nimi aj ich blízki, ktorí, ak sú starší, sú podľa nich náchylnejší na to, aby im uverili.

- *“(Z) môjho pohľadu je problém s tou staršou generáciou, napríklad mojich rodičov alebo takto, že vlastne tam som napríklad videl, že proste, napríklad mama toto videla a pre mňa to bol čistý hoax, ja keby som to videl, tak tomu neverím, proste idem ďalej, mozog sa nad tým ani nezastaví, ale moja mama si to zobrala k srdcu a pozerala na to (...).”*

Reakcie na šokujúci obsah

Najčastejšou reakciou na šokujúci obsah medzi mladými sa ukázalo byť ignorovanie. Nahlasovanie takéhoto obsahu, zapojenie sa do diskusie a presvedčanie sa ukázali by menej dominantné.

Ignorovanie

Najrozšírenejšou reakciou je jednoduchá ignorácia a vyhýbanie sa obsahu, ktorý sa snaží byť prehnane šokujúci. Po jeho identifikácii mladí takýto obsah buď neberú ani do úvahy alebo ho pomocou využitia možností danej platformy eliminujú zo svojho zorného poľa.

- *“Možno to je tým, že ja sa celkom snažím aktívne, keď je reálne video, ktoré sa mi nepáči, proste dám, že to sa mi nepáči a prečo sa mi nepáči. Tam sú také možnosti, tak ja si to snažím filtrovať a mať tam kvázi ten obsah, ktorý tam chcem mať.”*

Dôvod na takéto správanie namiesto verejnej konfrontácie napríklad pomocou komentárov spočíva aj v nepochopení, prečo by mal niekto venovať svoj čas a energiu na zaoberanie sa s názormi cudzích ľudí alebo vôbec na to, aby svoj názor na sociálnych sieťach verejne komunikoval.

- *“Ja som to úplne nikdy tak nemal a nevedel presne pochopiť aj prečo ľudia píšú do komentárov. Ja komentáre ani nečítam, mňa strašne nezaujímajú. Je tam toho veľa a nikdy som ani nemal potrebu verejne zdieľať svoj názor.”*

Nahlasovanie

Možnosti nahlasovania šokujúceho alebo nevhodného obsahu a profilov na platformách sociálnych sietí sú pre mladých známe. Tieto praktiky využívajú, buď aby sa zbavili nevyžiadanych otravných profilov.

- *“(P)roste ma z nejakého dôvodu začali sledovať a tak vlastne myslím, že proste som to nachlúsila. Potom neviem, čo sa dialo, už som to potom neriešila, ale vlastne toto bola asi taká moja najviac priama skúsenosť.”*

Alebo aby sa zapojili do koregulácie obsahov, ktoré pokladajú za útočné, nevkusné a škodlivé.

- *“Príspevky, ktoré sú buď nejaké, že šikana, alebo nejaké fake news, alebo niečo, tak ja tie príspevky nahlasujem.”*

Okrem toho jeden z respondentov spomína, že podľa neho v porovnaní so súčasnosťou sa v nedávnej minulosti nahlasovali profily jednoduchšie a výsledky, zvyčajne v podobe zrušenia účtu, sa dostavovali častejšie.

- *“A vlastne väčšinou takéto profily sa dali veľmi rýchlo nahlásiť. Ono sa potom aj dosť rýchlo rušili, ale vlastne ono to bolo pred tými aktualizáciami a tými všetkými podmienkami, ktoré sú teraz.”*

Zapájanie sa do diskusie a presviedčanie

Ďalším, už aktívnejším typom správania v spojitosti so šokujúcim obsahom je zapájanie sa do online diskusie a snaha presvedčiť druhú stranu. Tu sa vyskytli rôzne odpovede a podoby správania zo strany mladých.

Niektorí jednoducho zvyknú upozorniť na skutočnosť, že danému extravagantnému obsahu neveria všetci, a teda nemal by sa pokladať hneď za obecné známy fakt, čo občas dokáže zmierniť nálady šíriteľa a priviesť ho k viac kritickej reflexii. Iní zase v ojedinelých prípadoch spochybňujú šokujúce tvrdenia pýtajúc sa po zdroji a konfrontujú šíriteľa s takými informáciami ktoré nie sú v súlade s predkladaným naratívom, pričom prikladajú aj svoje zdroje, ktoré pokladajú za dôveryhodné.

Ďalej, jeden z respondentov vysvetľuje, že s radikálnejšími názormi sa snaží narábať citlivo, komunikovať s pochopením a s otvorenými kartami bez útočného naladenia, aby druhá strana mohla porozumieť jeho stanovisku a jeho účelom držania sa pravdy,

pričom iný zase hovorí o tom, že do diskusie sa zapája iba na diskusných fórach, lebo tie sú na to určené.

V inom prípade zasa respondent rozlišuje svoje správanie podľa toho, o akú osobu ide.

- *“No akože samozrejme od typu človeka, od situácie, ale ak by to bol reálne niekto, kto je blízky alebo celkovo, na kom mi aspoň trošku záleží, tak určite by som sa s tým človekom aspoň porozprával.”*

Indikátory radikalizácie

K téme indikátorov radikalizácie sa mladí respondenti približovali iba stručne, nepriamo cez konkrétnejšie príklady. Extrémizmus spájali mladí predovšetkým s antisemitizmom a nenávisťou prejavujúcich sa v hrdo hlásených hanebných názoroch, z ktorých extrémne ladené osoby nie sú ochotné pustiť. Takéto správanie na sociálnych sieťach a v offline priestore bolo respondentkou špecificky spojené so skupinou mladých chlapcov, ktorých presvedčenia formuje extrémistický obsah kolujúci na samotných sociálnych sieťach.

- *“(...) času s mladými chlapcami, ktorí skrz sociálne siete, myslím si, žet to bol Instagram a TikTok primárne, možno aj Twitter, ale nie som si istá, sa dostali ku veľmi krajnej extrémistickej pravici. Začalo to väčšinou mizogýniou a potom taký celkový ťah k až neonacistickým ideológiám, čo som si vedela všimnúť.”*

Platformy s radikálnym obsahom

Facebook komentáre a obsah

Facebook je vnímaný ako toxické prostredie s najčastejším výskytom radikálneho obsahu, a to najmä v komentároch. Vyskytujú sa tu najmä nenávistné prejavy, dezinformácie či konšpirácie.

- *“Ja sa stretávam teda na sociálnych sieťach s nekým takým negativizmom primárne na Facebooku. Myslím si, že to asi všetci vnímame ako mimoriadne toxickú sféru kde ľudia sa strácajú akékoľvek zábrany, komentujú kadečo.”*

Témy, ktoré poskytujú samotné príspevky pod ktorými sú komentáre uverejňované z veľkej časti ovplyvňujú diskusiu. Pri neutrálnych či pozitívnych príspevkoch býva diskusia pozitívnejšia, avšak politické či citlivé témy môžu vyvolať negatívne reakcie.

- *“Keď sme zdieľali obyčajné aktivity domky - v poriadku, pozitívne komentáre. Akonáhle sme dali niečo ukrajinské, tak ten človek úplne otočil.”*

Podľa výpovedí sa práve negatívne ladené diskusie často vymknú spod kontroly, kedy jeden negatívny komentár spúšťa lavínu ďalších a diskusia je náročnejšia na moderovanie. Takéto situácie sú pripisované napríklad algoritmom, zdieľaniu obsahu medzi užívateľmi, falošným účtom či nedostatočnej kontrole.

- *“Keď sú to hejterské, tak jeden keď začne, tak to je, že do hodiny príde aj 5-10, že zrazu to ide rýchlejšie.*
- *“Neviem sama, či to automaticky Facebook nejako vyhodnocuje, že toto je zaujímavejší obsah, tak ho idem viacej ukazovať, alebo či to ľudia viacej všímajú a začínajú to tým pádom zdieľať a dostávať to k viacerým ľuďom.”*
- *“My sme častokrát promovali naše aktivity, alebo aj kampane, tak to sme nestíhali mazať, to vyslovene... boli určite aj falošné účty”*
- *“A Facebook je taký dosť kontroverzný v tomto, že není kontrolovaný dostatočne.”*

K toxickej atmosfére na Facebooku môže prispievať aj pocit anonymity alebo straty zábran pri komunikovaní s inými. Jednotlivci môžu mať pocit, že reagovať môžu akokoľvek a tak sa jednoduchšie zapoja aj do negatívnej diskusie.

- *“Ja sa stretávam teda na sociálnych sieťach s nejakým takým negativizmom primárne na Facebooku. Myslím si, že to asi všetci vnímame ako mimoriadne toxickú sféru kde ľudia sa strácajú akékoľvek zábrany a komentujú kadečo.*

Účastníci vo výpovediach často spomínajú aj starších používateľov Facebooku, ktorí sú náchylnejší zdieľať nepravdivé príspevky, ktorým uveria. Podľa účastníkov nedokážu tak jednoducho rozoznať pravdivosť informácií zdieľaných cez sociálne siete a následne hoaxy aj zdieľajú.

- *“Ja teda scrollujem niekedy Facebook a mám tam takých ľudí, ktorých poznám osobne a sú už starší ale toto, čo oni dokážu zdieľať a komentovať tak mňa srdce boli z toho. Lebo to je vidno, že oni nedokážu rozmýšľať a rozlišovať, že čo sú hoaxy a čo nie a proste potom to tam zdieľajú.*
- *“Na tom Facebooku sú predovšetkým také tie úprimné názory starších ľudí, ktorí možno veľakrát to nemyslia až tak zle, ale jednoducho je to také, že tak sa vyjadrujú.”*

Instagram obsah a komentáre

Na Instagrame je problém radikalizácie prítomný skôr v obsahu, než v komentároch. Reels sú atraktívne štruktúrované krátke videá, ktoré sú chytľavé a ľahko zdieľateľné. Podľa výpovedí dokážu používateľov vďaka algoritmom vziať na dlhší čas - zaseknú sa na nich. Medzi spomínaný problematický obsah patria hoaxy, rôzne výzvy, ale aj násilie, týranie zvierat či ľudí a sebapoškodzovanie alebo nenávistné prejavy.

- *“Tie videá, ktoré sú, ktoré využívajú hoaxy a nepravdivú informáciu sú veľmi také lákavé, sú veľmi krátke, sú veľmi atraktívne a človek sa tak, ja sa na tom tak zaseknem”*

- *“Alebo o týchto šílených výzvách ktoré sú veľmi častokrát nebezpečné. Alebo že, vie tam byť aj nejaký iný obsah, teraz si predstavujem že vidia tam týranie zvier, týranie ľudí, je tam seba poškodzovania veľa na Instagrame. Že toto sa tým mladým ľuďom zobrazuje.”*
- *“(Stretla som sa) s nenavistnými prejavmi, či už na Facebooku, alebo na Instagrame”*

Problematický obsah sa zobrazuje často aj náhodne, bez toho aby bol cielene vyhľadávaný, pričom sa prelína so zábavnými videami. Obsah na Instagrame je vnímaný ako menej kontrolovaný, ako miesto, na ktorom radikálny obsah prevláda. Mladí spomenuli aj algoritmy a konkrétny príklad toho, kedy bola regulácia obsahu znefunkčnená a tak sa radikálny obsah zobrazoval v oveľa väčšej miere.

- *“Instagram mi vyhadzoval same extrémne príspevky. Tie videá, čo by mali byť blokované sa mi jeden deň zobrazovali - videá, vraždy, bitky a násilie. Ale boli to iba reelska.”*
- *“Na Instagrame je to strašne náhodné. Niekedy tam hodí zrážku aut, niekedy niečo zábavné.”*
- *“Myslím, že to prevláda na Instagrame, pretože je menej kontrolovaný ako ostatné sociálne siete”*

Komentáre na Instagrame neboli spomínané tak často, ako komentáre na Facebooku, avšak účastníci zdieľajú rovnaké skúsenosti s nabaľovaním súhlasných reakcií po pridaní jedného negatívneho komentára, ktorý diskusiu otvára.

- *“Ale keď sú to, čo sa týka niečo ako hate, alebo to je väčšinou hate, tak vlastne to je jeden komentár a ostatní, ktorí s tým súhlasia, vlastne posielajú odpovede k tomu hate komentáru, že áno a dodajú niečo svoje.”*

Tik tok obsah

Obsah na TikToku vie byť vnímaný aj menej aj viac negatívne, v závislosti od užívateľa. Vplyv na väčší výskyt nenávistného prejavu môžu mať podľa účastníkov najmä

algoritmy a náhodnosť zobrazovaného obsahu pretože obsah zdieľaný na TikToku je rôznorodý. Ako príklad nenávisťného obsahu bol spomínaný ten zdieľaný radikálnymi skupinami.

- *“...White Zone, skupiny v Bratislave, keďže sa to začalo riešiť na základe podnetu anonymného, ktorý sa odrážal od ich videí na Telegramu a na TikToku.”*
- *“Tak ja by som myslela ešte, že ja mám vlastne tie algoritmy úplne obrátené, že na TikToku vidím oveľa viacej nenávisť ako na Facebooku alebo aj Instagrame.”*
- *“Tam sa mi asi najviac stáva, že ak je nejaký radikálny obsah, tak podľa mňa ho najviac vidím na TikToku, pretože tam je to také, že tam mi proste naozaj môže prísť hocičo.”*

Súkromné skupiny a Discord

Súkromné skupiny môžu predstavovať výzvu pre kontrolu obsahu, ktorý je v nich zdieľaný, pretože nie je dostupný pre širokú verejnosť. Fungujú ako uzavreté bubliny, v ktorých sa zoskupujú rovnaké názory, ktoré sú často extrémne a radikálne. Ich členovia sa môžu navzájom v názoroch podporovať a utvrdzovať. K skupinám sa mladí môžu dostať cez hranie online hier, iné sociálne siete alebo sú pridávaní aj bez ich vedomia. Účastníci popisovali aj zneužívanie dôvery a mentálneho zdravia mladých, ktorí boli navádzané na radikálne činy. Počas hrania hier sa zapájajú aj do vážnejších konverzácií o osobných problémoch a práve zneužívaním ich dôvery sú vtiahnutí do skupín s radikálnym uvažovaním. Súkromné skupiny boli najčastejšie spomínané v súvislosti s Discordom.

- *“... hráš nejakú nevinnú hru, ale ty väčšinou času naozaj že nečetuješ s tými ľuďmi počas tej hry o tej hre ale práve o takýchto akože tvojich pocitoch, problémoch. A tam sú už ako keby, Ipečko ich nazýva groomeri, to sú ako keby tí **hajerovači**, alebo presne tí ľudia, ktorí ktorí ťa potom stiahnu. A oni si ťa už zoberú do také nejaké tej svojej privátnej skupiny a už ťa tam nejakým*

spôsobom presne, že toto je veľmi tragický prípad na konci dňa, že vlastne niekto ti pomáha k tomu, ako sa zabiť.”

- *“... ten mladý človek je už potom v tej skupine a našťastie, ako keby, že tých fyzických aktov, tej radikalizácie nie je tak veľa asi ako je veľa mladých ľudí naozaj v tých skupinách a kde sú akoby asi masírovaní a podporovaní, ale len tam ako keby, že ako máme k ním prístup no nemáme k ním prístup”*
- *“Môjmu bratovi sa stalo to, že áno, on nepozeral si žiadosti a niekto mu napísal správu, vlastne ho pridali, nejakým spôsobom sa ocitol v skupine, kde sa predávali zbrane alebo také niečo, neviem, či to boli priamo nože, alebo celkou zbrane.”*

V súkromných skupinách môže byť takýto obsah zdieľaný aj bez úmyslu ublížiť a je považovaný za vtipy medzi kamarátmi.

- *“Čo už si iba zoberiem napríklad, čo má kamarát jeho triednu skupinu, tak nie že by som ju nazval radikálnou. Sú to vlastne 15-roční študenti, takže tie mými a tieto veci, čo si oni posielajú, si hovorím, že oni sa na tom smejú. Že oni to ešte berú s vtipom, že nie je to myslené takým zlým spôsobom. Sú tam možno posielané aj nejaké radikálnejšie, alebo aj extrémistickejšie vtipy, ale oni to všetko berú s vtipom a nadhľadom.”*

YouTube komentáre a obsah

Najmenej často bol spomínaný obsah zdieľaný na YouTube. Jeden účastník síce zaznamenal dezinformácie, avšak neboli súčasťou videí, ktoré pozeral ale reklám, ktoré sa v priebehu pozerania prehrávajú.

- *“Ale čo som si všimol na YouTube, dosť často reklamy mi vyskakujú, také, ktoré by som zaradil na tú časť hoaxoidných alebo dezinformačných.”*

Reakcie na extrémne názory

Ignorovanie

Tému ignorovania extrémnych názorov mladí poňali viacerými spôsobmi. Jedna respondentka napríklad reľeftovala na svoje principiálne odmietanie diskusie s niekym, kto sa správa násilne. Ďalší študent gymnázia sa vyjadril k internému moderovaniu obsahov, ktoré nie sú v súlade s hodnotovým nastavením výchovy k láske a s radostným prežívaním života, kvôli čomu sa tieto obsahy ignorovať nesmú.

- *“My napríklad tak máme nastavené, že odstraňujeme všetky také vulgárne alebo také nenávisťné prejavy, lebo sme si určili, že to nie je vlastne naše poslania a sme mládežnícka organizácia, ktorá skôr vychováva k láske a k tomu, aby mladí prežívali radostný život.”*

Výpoveďou jednej respondentky z členskej organizácie bolo vrhnuté svetlo aj na skutočnosť, že aj samotní mladí sa môžu ocitnúť na druhej strane ignorácie a občas prežívať extrémizmus na vlastnej koži bez toho, že by sa niekto postavil na ich obranu. Tento problém, ako to aj z výpovede nižšie vyplýva, sa obzvlášť týka menších rôzneho typu vo väčšinovej spoločnosti.

- *“(...) šofér autobusu (...), neustále náračky, ale také úplne, že mamina ide platiť za cestu a dá väčší obnos ako sú tie dve eurá, tak už (autobusár) má také tie stereotypné náračky, že Ukrajinci sú bohatí a už sa do nej naváža. A vtedy zažíva to neprijemné, že nikto sa jej nezastane, že plní autobus a všetci sú ticho.”*

Súhlas

Keď sme sa respondentov opýtali, v akých kontextoch a s akými podobami súhlasu s extrémizmom na sociálnych sieťach sa oni sami stretli, ukázalo sa, že v téme majú prehľad a majú aj základné pochopenie niektorých mechanizmov fenoménu vyjadrovania súhlasu. Najčastejšie vyzdvihli súhlasné komentáre a to buď adresujúce daný príspevok alebo iné komentáre, čo už odkrýva akými rôznymi spôsobmi sa môžu extrémistické presvedčenia sami utvrdzovať. Podľa mladých je bežným fenoménom

vzájomné podporovanie sa a nabádanie k vyjadrovaniu nenávisťných názorov, ktoré by si človek individuálne mohol nechať pre seba. Podľa mladých tak niektorí robia v mene udržiavania naratívu aj keď ide o očividné nepravdy.

- *“V tých komentároch potom vlastne častokrát sa objavujú také tie správy, že je nejaký status alebo nejaké video, ktoré jasné, že je hlúposť, hej, ale potom vlastne tí fanúšikovia tam píšú, že áno, je to tak, alebo sa v tom tak povzbudzujú, navzájom sa hecujú, že je to pravda, je to skutočne takto. Ja mám takúto skúsenosť, hej.”*
- *“A potom sa tam iba ukáže človek, ktorý je taký, že áno, možno by to sám za seba nenapísal, ale tým, že už to tam je napísané, tak s tým bude súhlasiť a dodá aj svoj ďalší názor.”*

Týmto spôsobom sa podľa mladých ľudia navzájom ženú do sebaklamov dúfajúc, že práve oni natrafili na utajenú pravdu šírenú guruami, ktorá im, osivetením, má ponúknuť benefity oproti zvyšku zaslepanej spoločnosti. V citácii nižšie mladí respondent hovorí o Andrewovi Tateovi.

- *“A myslím si, že toto si tí ľudia, ktorí to fakt že sledujú a veria v to. Úplne si to nevedia uvedomiť a vnímajú ho teraz možno ako nejakého takého vyššieho človeka, ktorý utiekol z Matrixu, ale pritom vlastne je to len človek, čo chce na nich zarobiť. Takže je to celkom smutné. A poznám aj ľudí, čo akože fakt, že tomu veria a že fakt, že to sledujú. Ako úplne, to je neskutočné.”*

Nesúhlas a presvedčanie

Pri téme nesúhlasu s podobami extrémizmu a presvedčania o milnosti extrémistických presvedčení sa mladí snažili predstaviť aké sú podľa nich možné cesty, pomocou ktorých sa názory dajú zjemniť a emócie deescalovať.

Jedným prístupom bolo poukázať na pochybnosť sociálnych médií ako spoľahlivého zdroja a navrhnúť alternatívy spolu s vysvetlením, prečo sú jedny lepšie a druhé horšie, keď príde k overovaniu faktov o svete.

Ďalším návrhom bolo snažiť sa pomaly naučiť algoritmus sociálnych médií k tomu, aby ponúkal dôveryhodné zdroje namiesto obsahu klzajúceho do extrému.

- *“Možno ukázať nejaké tie objektívnejšie médiá, prípadne, je to taká akože banalita, ale poslať im nejaké také poverejšie informácie, cez napríklad Reels, cez TikTok, keď ich máme naozaj ako kamaráti, aby aj im ten algoritmus sa trošku zmenil, ale rozhodne nie, že hneď nárazovo rýchlo.”*

Takisto sa vyskytli návrhy, ktoré sa snažili pracovať s perspektívou, či už v podobe postupného predstavovania iných perspektív, alebo pomocou vypichnutia problematických bodov extrémistickej perspektívy skrz príklady stiahnuté na ich vlastný každodenný život.

- *“Napríklad mala som kamaráta, čo podporoval Tatea, tak som sa s ním tak snažila rozprávať, že: Myslíš, že je to správne? Že vieš si teraz predstaviť, že aby som prišla domov a zbil by ma môj muž alebo tak? Ako by si sa cítil, keby vieš, že toto jednoducho sa deje? Tak trošku sa začal uvedomovať, že aha, tak asi to nie je úplne správne.”*

Vyskytlo sa aj množstvo výpovedí obrátených dovnútra, do vlastných sociálnych okruhov a nasmerované k reflexii svojej komunikácie a vlastného správania v spojitosti s otvorenosťou alebo uzavretosťou druhej strany. Podľa mladých je dôležité vyjadriť nesúhlas, a kým si uvedomujú možnosť a potrebu upraviť svoje vystupovanie vo vzťahu k druhej diskutujúcej strane v podobe snahy o pochopenie, zjemnenia jazyka a citlivého otvárania tém, zároveň vyzdvihli aj dôležitosť naladenia druhého. Reflektovali tak na skutočnosť, že každá snaha bude koniec koncov neúspešná, ak natrafí do uzavretú myseľ, ktorá neprístupuje k sebe ani len trochu kriticky. Ako dôležití faktor pri tomto procese respondenti identifikovali osobné životné skúsenosti tých, ktorých názory sa zmeniť za nič nedajú.

- *“Takže jednoducho mám pocit, že keď niekto nechce uvažovať nad tým, nechce meniť svoj názor, nemá záujem o konštruktívnu kritiku voči svojim názorom,*

tak jednoducho tam sa nedá. Ten človek musí vlastnou životnou skúsenosťou zistiť, že sa milí a že tam presvedčanie nevedie nikam.”

Jeden respondent uvažoval aj o tom, či je vôbec správne snažiť sa presvedčiť radikálov a extrémne ľadených jedincov.

- *“Tiež mám teda kamaráta, ktorý má niekedy opačné brehové názory, ale tiež ja keď sa s ním rozprávam, tak tiež sa snažím, lebo viem, že každý človek má svoj názor, každý človek má právo na svoj vlastný názor, už akýkoľvek. Bohužiaľ niekedy bývajú extrémne a radikálne, ale stále je to ich názor. Myslím, že my nemáme právo im ho brať.”*

Hádky

Pri citlivých témach ľahko dôjde k eskalácii názorov a nálad, čo potvrdili aj skúsenosti a vyjadrenia mladých. Kým jedny mali skúsenosť s neopodstatnenou vulgárnou kritikou na ulici kvôli používaniu jazyka iného ako slovenského, druhí sa zase zaplietli do ostrých hádok v rámci triedy kvôli extrémistickým presvedčeniam jedného spolužiaka, ktorému nerobilo problém púšťať so do konfliktov aj s učiteľmi. Iní hovorili o tom, ako ťažko sa držia emócie na uzde, keď sa v ich prítomnosti bez servítky vylievajú nenávistné vyjadrenia.

- *“Moji kamaráti, s ktorými názory vzdielam, s týmito spolužiakmi komunikujú oveľa prchkejšie, ak sa to tak dá nazvať. A hlavne je to kvôli tomu, že keď vám niekto do očí povie, že si nemyslí, že táto skupina ľudí má právo na existenciu, tak je veľmi ťažké zachovať nežnosť v tom, ako to tomu človeku vysvetľujete.”*

Zo strany jedného respondenta sa objavila aj nefiltrovaná myšlienka boja nenávisťou voči nenávisti, ktorá ozrejmuje ako veľmi škodlivý, nákazlivý a komplexný fenomén extrémizmus dokáže byť.

- *“Ja by som to postrílal, tých skinheadov. Však to sa nepatrí dobiť ľudí.”*

Vplyv sociálnych sietí

Algoritmy

Mladí účastníci v spojitosti s vplyvom algoritmov sociálnych sietí opakovane reflektovali skúsenosť, že algoritmy ich cielene a proti ich vôli vťahujú do špirál, o ktoré nikdy nežiadali. Mnohí vypovedali o tom, že nie sú spokojný s ponúkaným obsahom a majú pocit nedostatočnej moci nad tým, čo sa dostáva do ich mozgu. V tejto súvislosti respondenti reflektovali ako ľahko skutočne dochádza k nadobudnutiu falošných presvedčení bez vôle človeka.

- *“Tam je veľmi toxické spektrum všetkého možného a stačí, keď my sami klikneme na niečo, že aha tomuto veria títo ľudia, tak už potom mi to vyskakovalo milión takých článkov, milión videí. Tak uveria, že naozaj, že keď to človek nevie odfiltrovať, tak ho len to ďalšie znovu potvrdzuje v tom, že to, čo verí je pravda, však aj na ďalších 30 miestach som si to prečítala”*
- *“Jeden deň tam mám samé blbosti. Potom havárie. Potom som tri dni videl indov a indky. Asi osemkrát som musel dať, že to nechcem vidieť.”*

Ďalej, mladí poukazovali aj na riziko, že bez vedomého filtrovania a overovania, teda bez základnej mediálnej gramotnosti sa z pasívneho sledovania potenciálne stáva postupné posilňovanie radikálnejších názorov. Dokázali teda dobre popísať, ako sa algoritmickej logika prejavuje pri každodennom používaní a ako zasahuje do života ľudí.

- *“Oni už sú ako keby podľa mňa len takí pasívni konzumenti toho, čo sa tam deje na tých sociálnych sieťach, ale už ako keby nemajú kapacitu rozmýšľať nad tým, že či to tá informácia, ktorú dostali, či je pravdivá a zároveň už nemajú kapacitu si to ani nejakže ďalej overovať alebo nemajú možno ani snahu a motiváciu si to ďalej overovať a keď im potom vlastne ten algoritmus začne ukazovať podobné videá, tak sa v tom len utvrdia.”*

Nezabudlo sa ani na tému závislosti a toho, aký obrovský dopad a riziká môžu mať sociálne médiá vo svojej aktuálnej lákavej, nie dostatočne regulovanej a prakticky rodičmi nekontrolovateľnej podobe na deti.

- *“A mne sa napríklad tiež stáva, že niekedy sa tak na Instagrame zaseknem v tých reels. Tie videá, ktoré sú, ktoré využívajú hoaxy a nepravdivú informáciu sú veľmi také lákavé, sú veľmi krátke, sú veľmi atraktívne.”*
- *“(…) také malé deti v prvej druhej triede, tak to bolo pre nás také znamenie, že tak musíme to nejako riešiť. Tak akože tam vlastne vzniká už tá prvá akože radikalizácia pretože tí deti sa nekontrolovane dostávajú k obsahu, ktorý není úplne vhodný a ono v podstate tam tým algoritmom sa to nejako im ponúka samo. No a ten rodič nemá nejaký prehľad o tom, že čo vôbec sa na tých sociálnych sieťach deje.”*

Psychologické faktory

Čo sa týka súhry psychologických faktorov za sociálnymi médiami, radikalizáciu a ich spojením, účastníci otvorili mnoho tém a znovu preukázali pochopenie fenoménov, ktoré zažívajú, videli alebo o ktorých od ostatných počuli.

Radikalizáciu a sociálne médiá respondenti nasvietili aj cez optiku skupinových dynamík. Potrebu komunitnej spolupatričnosti a kolektívnej identity identifikovali ako dôležité motivačné prvky, takisto aj ich absenciu, teda osamelosť a opustenosť, ktoré vedú k pozvoľneniu požiadaviek voči skupine a tak aj k ľahšiemu preberaniu vyhranených názorov.

- *“Akákoľvek skupina by mi ponúkla že ma bude mať rada, tak sa stanem jej súčasťou, aj keď možno úplne s ňou nesúhlasím, ale potom sa jej názory teda stanú mojimi názormi. Čiže podľa mňa také osamotenosť alebo opustenosť a tak, asi toto je možno jeden z dôvodov.”*

Ďalej v tejto spojitosti niektorí upozornili na dôležitosť osobného nešťastia, nespokojnosti, pocitu zlyhania a vnútorného hnevu a strachu, v dôsledku ktorých má

človek tendenciu hľadať vinníkov a vidieť svet takým spôsobom, akoby bol proti nemu nastavení. Externalizácia zodpovednosti a hľadanie vinníkov sa tak stáva logickým vyústením týchto mentálnych procesov, čo ľudí privádza k dôvere v nepravdy a v dezinformácie zamerané na spomínané zraniteľnosti.

- *“(...) potrebujú z toho niekoho viniť (...), že keby nebolo tejto skupiny ľudí, tak je mi lepšie.”*

V spojitosti s osamelosťou, s absenciou sociálnych kontaktov, z frustráciou a z nich plynúcou zraniteľnosťou sa vynorila aj téma vydierania a kyberšikany skrz sociálne siete. Mladí sa domnievajú, že pri tomto procese anonymita figuruje ako potenciálny faktor, keďže pomocou zníženia hrozby trestu nabáda na také činy, ktorých by sa ľudia za bežných okolností zdržali.

Okrem toho sa uviedol humor ako súčasný fenomén v okruhoch mladých v roli mosta medzi zábavou a radikalizmom. Od vtipu má podľa mladých postupne prechádzať cez desenzitivizáciu až k vyhranenému presvedčeniu.

- *“Ale skôr myslím, že je to brané na spôsob takého akoby vtipu na tom Instagrame zatiaľ. Samozrejme nie je to vtipné, ale že to nie je ako na tom Facebooku, že to niekto zverejní tak, že si to úprimne myslí. Ale samozrejme tí ľudia potom sa na to raz zradikalizujú a začnú si to naozaj myslieť a potom ďalej to šíria.”*
- *“Ľudia majú také otupenie, takú desenzitivizáciu voči násilnému obsahu, voči možno humoru na úkor minorít. Možno voči niečomu, čo predtým by bolo pohoršujúce, alebo čo by ľuďom naháňalo strach, tak teraz majú určite vyššiu toleranciu”*

Za náchylnosťou k radikalizácii v neposlednom rade vidia mladí aj rodinné faktory, ktoré často ani nie sú postrehnuteľné pri bežnom fungovaní

- *“Bol to pre mňa tiež taký ako keby šok, že toto z tých detí zrazu víde, že sa tak tvária, áno, áno, všetko v pohode, ale keď príde asi ku konkrétnej situácii, tak sa tam zrazu ukážu tieto možno vplyvy rodičov alebo ja neviem.”*

Cesty k radikalizácii

Sociálne faktory

Osamelosť

Účastníci najčastejšie spomínali, že k radikalizácii môže viesť pocit nevypočutia a nedostatku sebarealizácie, či už v rodine alebo škole. U mladých ľudí teda cestu k radikalizácii predstavuje napríklad snaha o vyjadrenie svojich názorov a záujmov, najmä ak majú pocit že ich blízke okolie nemá o vypočutie záujem a hľadajú prostredie, v ktorom môže byť táto potreba naplnená. Týmto prostredím ventilácie sa neraz stávajú sociálne siete.

- *“čo som si tak všimol, tak väčšinou, áno, presne títo profily, že nula sledovateľov a tak ďalej, to je väčšinou človek, ktorý keď už ide s nejakým takýmto názorom na internet, tak to je väčšinou človek, ktorý potrebuje do svojho života alebo potrebuje nejakým spôsobom vyjadriť svoj názor niekomu a v svojom reálnom živote nemá ľudí, ktorým by to vedel vyjadriť.”*

Vyjadrený bol aj pocit, že ide o viac ako o prirodzenú absenciu priestoru pre vyjadrenie pocitov. Naopak, často sa táto možnosť vysovele a vedome odopiera, pričom sa očakáva, že jednotlivec sa so svojimi útrapami sám v tichosti vysporiada.

- *“(...) musí nám byť dobre hej, že nemôžeš sa sťažovať a nemôžeš toto a proste ja to stále tak mám že sama s tým bojujem a potom mám pocit že presne takto sa radikalizujú.”*

Takto jednotlivec prichádza o možnosť naučiť sa zdieľať svoje pocity a pomocou tohto procesu s nimi aj zdravo pracovať, čo vedie k vybudovaniu škodlivých vnútorných mechanizmov, ktoré ich robia pred sebou samými netransparentnými a náchylným k radikalizácii.

Mladých okrem snahy ventilovať a dosiahnuť vypočutie, uznanie skutočnosti ich problémov, môže k radikalizácii viesť aj snaha zapadnúť do komunity a niekam patriť. Zároveň, pokiaľ hľadajú priestor pre vyjadrenie názorov môže ísť o snahu nájdania

niekoho, kto s nimi bude súhlasiť a neodmietne ich, čo motivuje k orientovaniu sa k podobne zmýšľajúcej komunite, ktoré sa na internete nájsť dajú. Online priestor zároveň ponúka aj istú mieru anonymity, v ktorej ich názory nebudú odsudzované a nebude za ne niesť následky.

- *“(...) podľa mňa jedna z takých veľkých dôvodov (...) je to, že sa snažia nájsť nejakú komunitu, do ktorej by zapadli a v ktorej by sa vlastne vedeli nájsť.”*

Táto snaha zapadnúť môže podľa účastníkov viesť aj k tomu, že mladý človek, ktorý cíti odcudzenie od svojho okolia prijme názory tej komunity, ktorá ho prijala. Názori komunity sa tak stali aj názormi osamelého mladého človeka. Jedným zo spôsobov môže byť zneužitie neinformovanosti a utvrdzovanie pocitu strachu, ktorý podnecuje vieru v radikálne názory. Tento vplyv skupín na utvrdzovanie názorov respondenti jednoznačne vnímali.

- *“(...) keď nenájdem si fyzicky nejakú komunitu do ktorej patrí, ktorá ma prijíma tak naša potreba primárna je patriť niekam a byť prijatý a keď to nenájdem fyzicky niekde medzi spolužiakmi alebo doma, alebo v cirkvi alebo hocikde, tak to potom teda hľadám inde (...).”*

Hľadanie identity

Internet podľa výpovedí jednoznačne ponúka priestor pre hľadanie identity. Sebapónímanie mladých je krehkou záležitosťou, ktorá neznáša dobre, keď sa musí potláčať a vedome filtrovať z dôvodu obáv zo sankcií. Budovanie a rozvíjanie vlastnej identity pritom neprebíha vo vákuu, ale vždy v súvislosti s inými identitami a neraz na základe sociálnymi sieťami ponúkanej skupinovej identity.

Túto skutočnosť živí pozornosť na sociálnych sieťach ľahko získateľná kontroverzia a s ich používaním spojený faktor anonymity. Mladí si vďaka logike sociálnych sietí môžu z bezpečia neznámyho profilu šíriť radikálne názory, ktoré svoje obecenstvo aj garantovane nájdu a poskytnú povzbudzujúcu odozvu a všetko, čo daný človek subjektívne postráda, vrátane uspokojenia z vlastnej identity vďaka sebaaprezentovaniu.

- *“(...) aj takí myslím si, že aj ten Filip Sulík a podobní jemu. (...) on možno nedostal v živote niečo, tiež pozornosť, niečo, a on si na tomto založil image proste, ktorý ho živí (...)“.*

Algoritmy

Nezanedbateľnú rolu pri tomto procese zohrávajú aj algoritmy, ktoré cielene zobrazujú kontroverzný obsah prahnúci po pozornosti. Dochádza tak k uprednostneniu podobného obsahu, a k vytváraniu echo komôr, ktoré ľahko pohltia online mikrospoločnosti. Zároveň jednotlivci alebo skupiny veľakrát prijímajú tento proces s otvorenou náručou, keďže ponúka zdanlivú jasnosť v inak neprehľadnom svete a to takú, ktorá bude na mieru šitá, v zhode s už existujúcimi presvedčeniami užívateľa . Takýmto spôsobom podľa slov respondentov vzniká úrodná pôda pre online mienkotvorcov pri pretláčaní nenávisťných anarítov, pre ktorých sociálne siete sú nástrojom, ktorý elimináciou priestorových a časových bariér popri blízko nulových nákladoch radikalizáciu zrýchľuje.

- *“(...) strašne veľa informácií máme a strašne veľa vecí sa deje naraz, ľudia hľadajú niekoho dôveryhodného, ktorý im naozaj len toho dôležitého by povedal, takže preto podľa mňa sledujú takýchto, ako Andrew Tate alebo niečo podobné, aby mali tú autoritu tam, že povedal, že toto je pravda, toto nie je pravda a týmto si aj nájdu komunitu a potom algoritmy si to všimnú a potom nemajú tam neviem koľko uhlov pohľadov, ale majú iba ten jeden, ktorý si oni vlastne vybrali.”*

Socio - ekonomické zázemie

V rozhovoroch sa často spomínal vplyv výchovy, komunikácie v domácom a aj v širšom prostredí a to, aké psychické a interakčné mechanizmy sú na deti prenášané dospelými. Podľa účastníkov deti preberajú jazyk, názory a postoje ktoré vnímajú u svojich rodičov a prenášajú ich do vlastnej komunikácie s okolím. Pokiaľ je takáto komunikácia negatívna alebo agresívna, predstavuje jednu z ciest k radikalizácii.

- *“(...) individuálne sa vyskytujú aj tieto radikálne prípady, aj situácie ale ja mám pocit, že sa vyskytujú u detí ktoré majú horšie zázemie rodinné alebo hapruje tam nejaká komunikácia alebo je tam nejaká patológia.”*

Okrem vyjadrovania si deti na základe ich rodičov formujú aj v oblasti morálky a životných hodnôt, ktoré sa prenášajú do výchovy a tak ovplyvňujú názory, ktoré si deti tvoria a často so sebou nesú počas celého života.

Účastníci vo výpovediach popisovali aj možný vplyv vzdelanosti rodičov na vzdelanosť detí a to aj v súvislosti s narábaním s informáciami v rámci mediálnej gramotnosti. Podľa účastníkov by sa mali intervencie v tejto oblasti zamerať aj na staršiu generáciu, kde nedostatky pramenia.

- *“(...) Keď som sa potom rozprávala o tom s rodičmi, tak som trošku pochopila, že ani tí rodičia v tom nemajú tak úplne jasno, že môže byť, že oni spôsobili toto v tom dieťati.”*

V rozhovoroch však bolo upozornené aj na skutočnosť, že na radikalizáciu nemusí mať deterministicky vplyv výlučne socio-ekonomické zázemie, nakoľko jednotlivci pochádzajúci z rôznorodých prostredí môžu byť radikalizovaní v porovnateľnej miere a podobe. Z výpovedí tak vyplýva, že radikalizáciu je aspoň niektorými vnímaná ako spojenie niekoľkých rôznych faktorov.

- *“(...) ja poznám ľudí, ktorí sú úplne z iných rodín, majú úplne iné nejaké ekonomické zázemie, vyrastali v iných oblastiach, majú iných nejakých kamarátov alebo nejaké sociálne skupiny a predsa môžu byť rovnakým*

spôsobom radikalizovaní. Záleží to do istej miery, nejaký ten váš background a odkiaľ pochádzate a môže možno vás byť potom ľahšie zradikalizovať ale nemyslím si, že je to nejaký hlavný ten motivátor alebo nejaká taká tá stena.”

Financovaný
Európskou úniou

RmS Rada mládeže
Slovenska

Vplyv influencerov

Influencery, ako aj samotný význam slova napovedá, skutočne dokážu byť podľa mladých zdrojmi vplyvu. Majú podľa nich figurovať ako určité vzory, a to nie vždy bezproblémové, keďže môžu šíriť aj neoverené fakty alebo cielené dezinformácie. S obsahom škodlivých influencerov neinteragujú všetci jednotlivci a všetky sociálne skupiny rovnako, no ich širší nepriamy negatívny vplyv cez rovesníkov sa do väčšiny okruhov dostane aj tak.

Tieto osobnosti podľa výpovedí na seba zvyčajne upútajú pozornosť kontroverziami, na ktorých sa jedni zabávajú a druhí sa kvôli nim radikalizujú. Pre tú druhú skupinu majú byť tieto osobnosti lákavé práve svojim jednoduchým, a tak pre mnohých blízkym, a vulgárnym jazykom, ktorým vyjadrujú hnev a všetko, čo ich obecenstvo cíti a čo nemá možnosť ventilovať. Tento extravagantný spôsob komunikácie emóciami bolo identifikované respondentmi ako náhrada kritického premýšľania.

- *“(...) veľa ľudí ju chváli, zviditeľňuje, že médiá o nej písali, že vyjadrila sa verejne, že má iný názor voči holokaustu a už niekto, kto má taký názor, si povie, že aká frajerka, že to takto verejne povedala (...). Má skupinu obľúbencov, že ja chcem byť taký istý, tak k nej inklinujú.”*

V tejto spojitosti internetového “rebelstva” bol vyzdvihnutý aj Filip Sulík, syn populárneho de jure umierneného politika.

- *“Vnímam veľmi to, že práve Filip Sulík púta takouto svojou veľmi kontroverznosťou, že dokáže zase upútať veľa mladých ľudí už len tým, akú hlúposť dokáže povedať a že sa často na tom nejakým spôsobom zabávajú, ale zároveň, keď to sledujú, tak niektoré tie veci samozrejme automaticky človek prijíma.”*
- *“(...) oni nepoužívajú nejaký intelektuálny jazyk vysokoškolačka alebo profesora, práve to je to, prečo to, podľa mňa si myslím, že mladí sledujú. Je to jednoduchý jazyk, niekedy žiaľ až primitívny jazyk. (...) tak ak má aj v sebe ten mladý*

nejaký hnev, alebo má pocit, že sa potrebuje vyjadriť ako Filip, iba komentovať každého alebo byť vulgárny, tak je mu ten človek blízky a je za neho frajer.”

Viacerí respondenti reflektovali aj na skutočnosť, že tieto internetové persóny pritom často nie sú plne autentické a role, v ktorých vystupujú sú účelovo hrané a do istej miery amplifikované.

- *“Ale taký môj možno osobný názor je to, že oni to robia, aby boli naschvál kontroverzní, aby naschvál sa ľudia na nich pozerali, aby naschvál mali tie videnia, aby si z toho mohli zarobiť. Možno veľa z tých názorov ani reálne nemajú alebo sa s nimi nestotožňujú, ale podľa mňa to skôr je kvôli tej senzácii.”*

Algoritmické eskalácie a personalizované odporúčania

K tejto problematike formovania názorov značne prispieva už mnohokrát spomínaný algoritmus, ktorý šírením desenzitivizuje a normalizuje kontroverzný, homofóbny, antisemitistický obsah a k nemu patriace osobnosti. Vytvára tak dojem, že ide o úplne bežný väčšinový názor, čím hromadne radikalizuje online obecnosť.

- *“(…) nemajú možno ani snahu a motiváciu si to ďalej overovať a keď im potom vlastne ten algoritmus začne ukazovať podobné videá, tak sa len utvrdia v tom, že okej, tak povedal to tento influencer, ale zároveň to povedali ďalší piati, tak asi to bude tak a už si to nebudem pozerat’, že či sú to nejaké overené zdroje (…).”*

Spadnúť do bludných kruhov radikalizmu pritom nie je tak ťažké. Stačí zopár interakcií, kontaktov, ktoré pozerajú určitý typ obsahu alebo iba tie správne kľúčové slová a už sa človeku odkryje a dostane medzi personalizované odporúčania radikálna stránka sociálnych sietí.

- *“S tým, že ak vyhľadávate správne slová, alebo správne zoskupenie slov, teda tie dog whistles, tak my sme sa dopatrali až k takým účtom, ktoré tam natáčajú Česi, chlapci, ako chodia dobiť rôznych mužov v lese.”*

Postupné radikalizovanie obsahu

Z výrokov vyplýva, že v okruhoch mladých je radikalizačný potenciál sociálnych sietí všeobecne známy, keďže obsah takéhoto typu je na platformách široko prítomný. Pri samotnom procese radikalizácie boli vyzdvihnuté praktiky zjemňovania spôsobu podania a postupné dávkovanie radikálne ladeného obsahu pre ľudí, ktorí majú príbuzné no zatiaľ umiernennejšie preferencie. Hľadáním spoločného názorového základu spomínanými spôsobmi dochádza k postupnému získaniu dôvery a zníženiu pocitu nebezpečenstva, pričom sa otvára potenciál pre radikalizáciu. Ako príklad bola vyzdvihnutá aj konzervatívna influencerka Lívia od Kulturblogu.

- *“Ale myslím si, že ona je zase veľmi nebezpečná v tom, že častokrát v niektorých tých videách pretláča práve také tie veci, ktoré možno takým našim tradičným, pohybujeme sa aj práve v tých kresťanských kruhoch, môžu imponovať tie názory. S tým som sa ja stretla, že vlastne ona nehovorí nič úplne (...) v tomto videu, ale už nepozrú ďalšie videá, v ktorých ide do väčšieho radikalizmu. A myslím si, že ona našla asi tak v poslednej dobe dosť taký smer, ktorým dokáže zaujať ľudí, ktorých by možno úplne bežne radikálne videá nezaujali.”*

Typy radikálnych skupín

Radikalizácia a radikalizmus môžu mať mnoho tvárí. Počas rozhovorov sa najviac diskutovala kategória nazývaná alternatívna pravica, alebo nová konzervatívna pravica, respektíve komunitné hnutie incelov, ktorí sa prezentujú ako ochrancovia práv mužov a tradičných mužských hodnôt a ideálov. Zo slov mladých je zrejmé, že radikalizácia nepozná hranice a dokáže vytvoriť globálnu sieť aktérov, pričom všeobecným trendom je prijímanie a kopírovanie vzorcov šírených zahraničnými influencermi. Ako zjavnú tvár novej radikálnej pravice mladí identifikovali jednoznačne Andrewa Tatea, ktorý pomocou platforiem ako Instagram, TikTok alebo Youtube priťahuje obecenstvo primárne mladých chlapcov, teenagerov.

Údajne proces radikalizácie začína pozitívnymi hodnotami, ktoré ponúkajú rámec životu a výhľad do budúcnosti.

- *“(...) im to dávalo nejaký pocit sebahodnoty a nachádzala si v tom možno nejakú tú sebaistotu.”*

Potom to postupne začne vkráčať do čoraz viac vyhranených vzorcov myslenia a správania.

- *“(...) začali v podstate na škole sa chovať v reáliách alebo teda v myšlienkach, napríklad Andrewa Tatea, ale teda až to zašlo samozrejme k šikanie spolužiakov a devčat a tiež to bolo šialené vlastne vidieť, že až ako ďaleko to vie zájsť.”*

Skrz nevinné praktiky sebazlepšovania si tak mladí postupne osvoja misogínne, rasistické, až fašistické presvedčenia a fungovanie sveta a ich roly v ňom. Tieto názory pritom neraz stoja na hoaxoch a prekrútených tvrdeniach, ktoré sa vydávajú za faktické a vedecky podložené. Niektorí z respondentov sú toho názoru, že zo strany influencerov ako Andrew Tate nejde o mnoho viac ako o biznisový model zámerného vzbudenia čo najväčšej kontroverzie.

- *“(...) on mal takú tú svoju pyramídovú schému, kde práve sa na tom strašne veľa zarobilo, že tí väčšinou prevažne mladí chalani sa tam pripájali. A myslím si, že toto si tí ľudia, ktorí to fakt že sledujú a veria v to si úplne nevedia uvedomiť a vnímajú ho teraz možno ako nejakého takého vyššieho človeka, ktorý utiekol z Matrixu, ale pritom vlastne je to len človek, čo chce na nich zarobiť.”*

Návrhy účastníkov

Vzdelávanie

Mnohí účastníci vnímali školstvo ako kľúčovú oblasť v prevencii radikalizácie, keďže jeho rolou nie je iba formálne ale aj neformálne vzdelávanie a to z dôvodu, že kvôli množstvu stráveného času školy sú jedným z primárnych miest socializácie mladých.

- *“Ja si myslím, že školy by sa mali hlavne fokusovať na takéto veci, aj na rozvíjanie kritického myslenia a celkovo informácia, ktoré by mali byť podávané mladým, pretože mi príde, že školy majú najväčšiu moc nad nami, pretože tam je to miesto, do ktorej chodíme päťkrát za týždeň, päťkrát za pracovný týždeň a sme tam, ja neviem, od osmej do druhej, do tretej, takže je to vlastne najväčší čas, ktorý trávime v našom živote (...).”*

Skutočnosť, že napriek ich vnímanej dôležitosti boli školy v súčasnom stave ohodnotené výrazne negatívne je alarmujúca. Aj keď niektorí mali skúsenosť so vzdelávaním v kritickom myslení a mediálnej gramotnosti, skloňovala sa predovšetkým zastaralosť osnôv a nedostatočnosť kvality v týchto oblastiach vzdelávania a rozvoja, keďže sú pre fungovanie v digitalizovanom prostredí dvadsiateho prvého storočia nepostrádateľné. Vzdelávanie v kritickom myslení a mediálnej gramotnosti by malo byť dlhodobé, systematické a nie založené na krátkych jednorazových vyučovacích hodinách či workshopoch. Prejavil sa aj pocit frustrácie z nedávneho a blížiaceho sa vývoja školstva, pričom oceňované je prispievanie mimovládneho sektora.

- *“Naše školstvo je veľmi zaostalé, aj oproti niektorým iným krajinám. A nám veľmi, podľa mňa, v školstve chýba zameranie na kritické myslenie, rozlišovanie, čo je pravda, čo sú fakty, čo sú iba názory (...).”*

Kritické myslenie

Podľa študentov je vzdelávanie v kritickom myslení založené na príliš dobrovoľnej báze a malo by sa implementovať priamo do školského prostredia. Podľa nich ide o príliš rozsiahly problém, ktorý je riešiteľný najmä edukačnými reformami, sústredenými na výchovu ku kritickému myslieniu a pôsobeniu na internete od raného veku, aby sa predchádzalo utvrdeniu radikálnych a extrémnych názorov, ktoré sa v neskoršom veku menia výrazne ťažšie.

- *“Malo by sa to nejakým spôsobom dostať na základné školy už, že vlastne áno, je to súčasťou života tých mladých ľudí už od mladého veku, už od základnej školy a nejaké tie základné pravidlá alebo taký ten, presne to kritické zmýšľanie, ten zdravý rozum na internete by sa mal nejakým spôsobom vyučovať aj v nejakých tých malých workshopov, prednáškach alebo na informatike.”*

V spojitosti so svojimi skúsenosťami sa študenti vyjadrili, že ak sa stretnú s názorom, s ktorým nesúhlasia alebo je založený na nepravdivých informáciách, snažia sa o debatu. Zisťujú, aká je za tvrdeniami logika, ako sú vzájomne prepojené a aká je za nimi argumentácia. Jednou pomôckou pri tomto procese, ak sa rozhovor ukáže byť emočne príliš silno zafarbený, je vedenie diskusie neosobným tónom na všeobecnej úrovni, aby sa pripustili argumentačné fauly a prípadné vrátenie sa k téme s odstupom po vychladnutí.

- *“A veľakrát sa ani o tej téme nebaviť, len im dávať ako keby návod na, ako by sme mohli rozlíšiť reálne a nereálne informácie a po nejakom tom čase sa k tomu vrátiť, keď už oba nie sme až tak emociálne naviazaní na tú tému.”*

Mediálna gramotnosť

Pri mediálnej gramotnosti reflexie boli podobné ako pri kritickom myslení. Podľa účastníkov by mala byť výučba mediálnej gramotnosti predovšetkým systematizovaná. Napriek týmto nedostatkom sa našli aj študenti, ktorí v rozhovoroch spomenuli, že sa na škole už stretli s mediálnou výchovou, kde sa učili ako pracovať s dezinformáciami. Tieto vedomosti podľa vlastných výpovedí aplikujú v praxi, keď obsah najskôr spracujú a následne vyhodnocujú, aký naň majú názor. Jedna účastníčka sa vyjadrila, že hodnotenie obsahu na sociálnych sieťach je zložitý proces, ktorého je dobré si byť vedomí. Popísala ako ona osobne zvažuje jazyk a to, aké slová boli použité, objektivitu, zameranosť na emócie, ale aj profil toho, kto obsah pridal, spoločenský kontext a komentáre, ktoré sú pod ním uverejnené.

Ďalej bola eľektovaná a potreba vzdelávania staršej generácie v mediálnej gramotnosti. Problémom podľa mladých je, že ani dospelí sa neorientujú v online prostredí optimálne a často ani tak, ako ich deti, kvôli čomu im ani nedokážu pomôcť.

- *“Ja mám pocit, že naša generácia ako s tým vyrástla, samozrejme nie všetci, nie všetci sme rovnakí, ale väčšina z nás proste s tým už tak vyrástla a väčšinou ignoruje alebo s tým už proste sa naočilo žiť, to filtruje a tak ďalej, ale skôr aj naši rodičia s tým nevyrástali a teraz ako sa s tým vlastne viac menej učia.”*

Ako veľká prekážka na strane dospelých sa však identifikovala nedostatočnosť motivácie rozvíjať sa v online kompetenciách.

- *“(...) mňa to šokovalo, že nemajú záujem sa dozvedieť, čo ich deti robia, treba na tom internete alebo ako to celé poňať tú tému.”*

Regulácia

Moderovanie obsahu

Čo sa týka moderovania obsahu na sociálnych sieťach, vo výpovediach sa odrážala snaha nájsť rovnováhu medzi reguláciou online obsahov a slobodou prejavu, pričom väčšina mladých kvôli strachu z negatívneho budúceho vývoja by si vedela predstaviť rozumné obmedzenia zavedené na úrovni Slovenska aj EÚ.

Účastníci na jednej strane jasne vnímajú, že regulácia je potrebná aj na úkor slobody prejavu z dôvodu ovplyvniteľnosti názorov mladých ľudí, pretože údajná sloboda je často používaná ako zámienka na šírenie extrémnych názorov a lží. Takéto prejavy podľa jednej respondentky sú jednoznačne cez čiaru.

- *“sloboda slova je dôležitá, netreba to zavádzať nejakú veľkú cenzúru, ale ak náhodou máme slobodu slova, ktorá vyslovene podnecuje na násilie na niekom, ktorá alebo ukazuje to násilie, že už ho spáchala, tak toto si nemyslím, že by malo hocikaké miesto v našej spoločnosti”*

Regulácia podľa niektorých mladých má teda aj napriek miernemu obmedzeniu slobody slova svoje oprávnené miesto, v prípade, že dopomôže k udržiavaniu demokratického poriadku. Ak sú niektoré prejavy zakázané zákonmi, analogicky by sa mali dodržiavať aj v online priestore.

- *“Nikdy sa nepísalo, že demokracia je úplná sloboda alebo to by bola anarchia, potom to by nebol žiaden poriadok.”*

Na druhej strane, jeden z účastníkov prejavil obavu, že prísna regulácia by vyvolala opačný efekt tým, že opätovne by spustila novú a umocnila už existujúce vlny radikalizáciu z dôvodu nespokojnosti s potláčaním názorov. Respondent prehnane obmedzovanie obsahov sám pripustil ako potenciálnu hrozbu, pričom iní zase reflektovali na skutočnosť nedostatočnosti online regulácií bez ďalších krokov, keďže týmto spôsobom sa neadresuje problém, iba symptóm.

- *“(...) akože na jednej strane áno, boli by pravdepodobne potlačené nejaké tie hejtové názory, alebo tieto radikálne a extremistické, ale na druhej strane znovu, vytvoril by sa extrém, ktorý by vyvolal extrém,”*

Podpora dôveryhodných osôb

V súvislosti s prevenciou reflektovali respondenti aj na dôležitosť práce s emóciami a na blízkosť dôveryhodných osoby, ktorí v prípade potreby vedia poskytnúť potrebnú podporu pri zvládaní ťažkostí.

Učitelia

Ako práv oblasť prevencie sa spomenulo školské prostredie, kde mladí trávia veľký podiel svojho času. Síce z výrokov vyplýva, že učitelia majú malý vplyv na formovanie nástročných, no zároveň je dôležité vyvinúť úsilie, s deťmi sa rozprávať a povedať profesionálnej pedagogickej a psychologickej pomoci vytvoriť aj možnosť neformálneho kontaktu. Priestor pre neformálny kontakt bol navrhnutý aj prostredníctvom kompetentnej osoby bez viazanosti na školu, "z vonka", napr. s dobrovoľníkom, ktorý k nim bude mať aj vekovo bližšie, keďže vďaka týmto skutočnostiam sa dá navodiť uvoľnenejšia a dôvernejšia atmosféra, ktorá napomáha k otvoreniu sa pri preberaní problémov zložitejšieho charakteru. Tento typ uvoľnenej a bezpečnej atmosféry, v ktorej sa mladí môžu otvoriť, o svojich pozitívnych aj negatívnych skúsenostiach a emóciách prehovoriť, vzájomne si pomôcť a nastaviť si zdravé zrkadlo by malo byť všeobecným cieľom v školskom prostredí, aby sociálne potreby nezostali nenaplnené. Kľúčovým aspektom pri tomto procese je prehĺbenie vzťahu k sebe samému a k ostatným ľuďom s dôrazom na dôležitosť naučiť sa prijať seba a navzájom.

- *"(...) do takého bližšieho vzťahu, tak podľa mňa toto je cesta aj tvoriť vzťahy s ľuďmi, ich prijímať a vytvoriť priestor, kde nebudú potrebovať nejaký ďalší."*

Rodičia

Ako ďalší doplnok prevencie bolo spomenuté aj rodinné prostredie so svojim formatívnym potenciálom. Hlavne by sa podľa mladých mala poskytnúť podpora rodinám, aby vedeli predvídať a varovať pred potenciálne nebezpečnými tendenciami, keďže koreň problému častokrát spočíva už v nedostatočnej odolnosti a pripravenosti rodín čeliť daným problémom. V prvom rade však treba vzbudiť záujem rodičov, keďže

reflektovaný bol nielen nízky prehľad o aktivitách na sociálnych sieťach, ale aj nízka motivácia angažovať sa. Nielen deti a mladí, ale aj samotní dospelí by sa potrebovali naučiť pristupovať k online priestoru obozretnejšie, s pravidlami a potenciálne nebezpečnými vzorcami na pamäti. Nezanedbateľné pritom, rovnako ako pri iných výchovných momentoch, je vysvetlenie možných dôsledkov konania, aby rodiny nie len vedeli, čo môže byť nebezpečné, ale aby aj rozumeli prečo.

- *“Mali by sme sa jej prispôbiť trošku a hľadať cestu ako tak, jak sme sa učili nebaviť sa s cudzími ľuďmi a nebrať cukrík od cudzieho uja a prechádzať cez cestu aby nás auto nezrazilo, tak presne tak sa učiť aj žiť online.”*

K dosiahnutiu tohto cieľa je na základe reflexie respondentov nevyhnutná spolupráca rodiča a dieťaťa, keďže deti sú často zbehlejšie v používaní online prostredia, kým rodičia by mali vedieť prispieť svojimi životnými skúsenosťami. Cieľom je teda vzájomné intergeneračné obohacovanie sa, napríklad zdieľaním svojich perspektív, a navodenie takej atmosféry, v ktorej sa problémy chcú a dajú riešiť.

Kamaráti

V neposlednom rade sa spomínali aj možnosti a zaužívané praktiky zmierňovať radikalizáciu z pozície kamaráta. Kamarátske vzťahy ponúkajú priestor práve pre spomínanú neformálnu, uvoľnenú a otvorenú atmosféru, čo umožňuje diskusie o citlivých témach a vzájomné formovanie názorov. Podľa vlastných slov, respondenti sa snažia jemne pôsobiť na city ukázaním toho, prečo nejaký spôsob myslenia môže ubližovať.

Hlavné, z pohľadu opýtaných, je pritom preukázať ochotu počúvať, zaujímať sa a pýtať sa, aj keď ide o vyhranený názor alebo zrejmy hoax, keďže bez preukázania rešpektu sa diskutovať nedá. Ďalším krokom je vzájomné varovanie pred hrozbami a v prípade potreby nasmerovanie k dôveryhodnej a kompetentnej osobe, ako je rodič, učiteľ alebo školský psychológ.

Prekážky prevencie

Nedostatok a zároveň priveľa informácií

Ako zjavnú prekážku prevencie vnímajú mladí skutočnosť, že žijeme v dobe, kde prúdi neuveriteľné množstvo informácií každú sekundu z každého kúta sveta. V tomto kontexte aj vzdelanosť v kritickom myslení a mediálnej gramotnosti naráža na problém nedostatočnosti absolútne základných informácií spojitosti s obmedzenou kapacitou spracúvania informácií a orientovania sa v aktuálnych témach. Z týchto dôvodov najjednoduchším riešením pre mnohých bude slepá viera namiesto zdĺhavého a neistého preverovania.

- *“Ja proste narazím na to, že im chyba neuvěřiteľné množství vědomostí ale proste keď tam nastupuje práve ten efekt, že niečo si prečítam, viem o tom strašne málo, nemám potrebu si to dohľadať a ídem (...).”*

Pasivita platforiem

Ďalej, jedna z účastníčok popísala skúsenosť s absenciou odozvy a vykonaných krokov zo strany sociálnej siete po nahlásení nevhodného obsahu. Zároveň reflektovala negatívny vývoj v tomto smere oproti nedávnej minulosti. Koreň problému spočíva v neviazanosti sociálnych sietí, keďže ich zodpovedať nie je dostatočne vynucovaná a vynucovateľná.

- *“Najsmutnejšie je podľa mňa to, že sme sa nejako zhodli, že by to bolo treba cenzurovať, ale vlastne Meta práve vyhlásila, že ľudia, ktorí overovali a cenzurovali tieto veci, tak vlastne už sa to nejde ďalej diať (...).”*

Dokonca bol spomenutý aj prípad, keď sa odstránil obsah odkrývajúci a kritizujúci nenávisť, pričom samotný nenávisťný obsah zostal zachovaný bez zjavnej penalizácie. Táto skutočnosť odkrýva nedokonalosť ale takisto aj ľahostajnosť zo strany majiteľov a prevádzkovateľov platforiem.

- *“Viac stretávam s tým, že ľudia, ktorí reagujú na násilie, sú ľudia, ktorých idey sú sťahované, než tie účty, ktoré to násilie propagujú, alebo ktorí to ten násilný*

narratív šíria. Stretla som sa s tým niekoľkokrát, nejaký účet reagoval na diskrimináciu a kvôli slovnej zásobe, ktorú tam použil, pomenúvajúc tú diskrimináciu, bol i kontent toho človeka stiahnutý, zatiaľčo ten účet, na ktorý reagoval, zostal bez ujmy.”

Financovaný
Európskou úniou

RmS Rada mládeže
Slovenska

Analýza fokusových skupin – Česká republika

- Využívání sítí

- Jaké sociální sítě mladí lidé používají

Nejčastěji využívanou platformou se mezi mladými lidmi ukazuje být Instagram, k jeho využívání se hlásí většina dotazovaných. Dále mladí lidé zmiňují Youtube, Facebook a Messenger, TikTok, X, ale i platformy jako je Discord případně Reddit a Twitch.

- K čemu mladí lidé využívají sociální sítě

Hlavní účely: Komunikace, sběr informací

Komunikace s ostatními lidmi je zásadním důvodem využívání sociálních sítí. I ti, kteří je příliš nevyužívají, je mají alespoň pro účely komunikování s kamarády nebo v rámci kolektivu – například se spolužáky v rámci své třídy ve škole, v rámci oddílů v organizacích mládeže.

Klíčové je sbírání informací v oblastech, které mládež zajímají. Mezi to patří i vzdělávání – zlepšování ve vědomostech, učení jazyků, hledání receptů nebo i inspirace v dalších zájmových aktivitách.

Dále je jako účel využívání těchto médií zmiňována jednoduchá zábava jako je scrollování, hraní her, organizování akcí, případně navazování nových kontaktů.

- Kde a jak dochází k radikalizaci

- Na kterých sociálních sítích se setkávají s nevhodným obsahem

Mladí lidé uvádějí, že se s radikálním obsahem mohou setkat prakticky na jakékoli sociální síti. Zatímco někteří tuto možnost vnímají jako obecný problém digitálního prostředí, jiní poukazují na konkrétní platformy, se kterými mají osobní negativní zkušenosti. Za obzvláště rizikové považují uzavřené skupiny a soukromé komunity, které bývají nedostatečně moderované a umožňují snadnější šíření radikálních nebo extremistických názorů.

Radikalizační obsah podle respondentů často cirkuluje například na Facebooku, TikToku nebo Instagramu. Problematické bývají i komentářové sekce – a to například pod příspěvky zpravodajských kanálů, jako je například ČT24.

Jako specificky problematická platforma je opakovaně zmiňován Discord. Tento komunikační nástroj, původně určený zejména hráčské komunitě, umožňuje zakládání uzavřených skupin („roomek“), které jsou přístupné pouze na pozvání. Právě tento model podle respondentů vytváří podmínky pro vznik radikalizovaných subkultur. Mladí uživatelé využívají Discord především ke sdílení tematického obsahu při hraní her, nicméně v některých skupinách dochází zároveň k šíření pornografického materiálu nebo extremistických názorů. Jedna respondentka srovnává své zkušenosti s herními skupinami na Facebooku a na Discordu – zatímco na Facebooku se s pornografickým obsahem nesešla, na Discordu je podle ní běžnou součástí některých skupin. Podobně jako Discord je v menší míře zmiňován i Reddit, na kterém se dá najít prý vše, i vraždy. Na rozdíl od Discordu je otevřenější lidem z venčí.

Specifický případ sdílel respondent, který spravuje Discord server v rámci své školy. Na tomto serveru existuje i samostatný školní chat, do něhož nemají přístup vyučující. Právě zde se podle něj objevují radikální myšlenky a nevhodný obsah, přičemž příspěvatelé jsou zároveň součástí školní komunity. Tato zkušenost poukazuje na riziko propojení anonymního online prostoru s reálným prostředím školy. Popsaný případ byl dokonce řešen i se školním vedením, což ukazuje na potřebu institucionální reakce i v rámci formálně neoficiálních digitálních prostorů.

Problém je zmiňován i ve správčích sítí, že povolují takový obsah, například Twitter, který teď vlastní Elon Musk, není vůbec regulovaný: “Divokej západ se z toho zase stává, ale když něco řeknete proti Trumpovi nebo Muskovi, tak okamžitě dostanete ban”

“Ty velký otevřený sítě jsou ta vstupní brána bych se nebál říct a ten Discord už je to privátní místo v baru, kdy prostě jdete dozadu do toho baru když už je zavíračka, to zavřejnější místo, kam se jen tak někdo nedostane, jsou tam víc a víc ty radikální a už se víc a víc radikalizují.”

- **Jakých témat se radikální myšlenky týkají**

Respondenti fokusních skupin opakovaně zmiňovali, že se s radikálním obsahem na sociálních sítích setkávají v souvislosti s řadou aktuálních a společensky citlivých témat. Nejčastěji jde o válku na Ukrajině a v Palestině, problematiku LGBT+ komunity, rasismus, nacionalistické příspěvky zaměřené na český nebo americký patriotismus, ale i politiku obecně, náboženství (zejména vztah křesťanství a islámu), komunismus, nacismus či anarchokapitalismus.

V oblasti náboženství se objevil názor, že náboženské ideologie vycházejí z původně pozitivního záměru, ale jejich střet s odlišnými postoji vede k posunům do extrému a potenciální radikalizaci. Jeden z respondentů upozornil na to, že náboženské texty jsou často vágní a otevřené různým interpretacím, což podle něj umožňuje jejich zneužití pro prosazování radikálních postojů. Uvedl, že k tomuto závěru dospěl na základě vlastních zkušeností se sociálními sítěmi, kde se s podobnými projevy setkává.

Politická témata jsou dalším výrazným polem pro šíření radikalizačního obsahu. Jeden z respondentů například jmenovitě zmiňuje politickou stranu SPD a její představitelku Stačilo! Kateřinu Konečnou, přičemž vyjadřuje obavy, že jejich činnost může v budoucnu vést k násilným konfliktům. Jiní účastníci upozorňují na polarizaci veřejnosti v souvislosti s globální politikou, zejména v návaznosti na americké prezidentské volby a vládu Donalda Trumpa. Evropa a USA jsou podle nich často stavěny do protikladu, což

vyvolává silné emoce a radikalizaci názorů. Aktuální téma bylo zmiňováno: “Všechno to jsou situace, na které mají všichni hrozně radikální názor, skoro nikdo nemá nějaké “je mi to jedno”, všichni mají hodně vyhraněnej a myslím, že jak je těch situace těch opravdu hodně, tak ty nenávisti i těch nenávistnejch názorů je hodně.”

V tomto kontextu se objevují také odkazy na nacismus a ekologii. Jedna z respondentek například zmiňuje, že v jejím okolí se šíří píseň „Erika“, kterou označuje za nacistickou hymnu. Téma ekologie rovněž přispívá ke konfliktům – jak uvedl jeden respondent, společnost se štěpí mezi „zelené magory“ a „zastánce uhelných elektráren“, což podle něj ilustruje hlubokou polarizaci.

Zvláštní pozornost byla věnována také šíření problematického sexuálního obsahu. Často zmiňovanými příklady jsou pornografické materiály, a to jak s dospělými, tak v některých případech i s dětskými prvky. Respondenti dále poukazovali na virální šíření sexualizovaného obsahu prostřednictvím konkrétních profilů (např. „Úlovky holek z Prahy“ nebo propagace dívek z OnlyFans) a upozorňovali také na extrémní projevy feminismu a šovinismu. Jedna respondentka se zkušeností s platformou Discord uvedla, že sexuální obsah se objevuje přibližně v jedné čtvrtině skupin, jejichž je členkou (3 ze 12). V této souvislosti byly jmenovány i konkrétní kontroverzní osobnosti, jako například MikeJePán a Andrew Tate, které jsou vnímány jako zdroj či katalyzátor problematických postojů a vlivů na mladé uživatele.

Mimo takto tematické s politizované materiály patří i extrémní násilný obsah: autonehody, kde někoho přejedou, vražda, kriminalita, zabíjení zvířat.

“Co bych spíš řekl jako příklad: Až extrémní feminismus, kdy ženy říkají nepotřebujeme muže, musíme je vyhladit a potom muži - nepotřebujeme ženy, musíme je vyhladit. Až takovýchle extrémů dokážou být na Redditu. A tam se právě dokazuje ta radikalizace, že ten člověk, co máte zrovna nějaký ten problém, tak se uzavře do jedné ty skupiny a tam se začne radikalizovat. A takhle vznikají ti Andrew Tateové a tak.”

“Statistiky tahle generace kluků má nejmenší zkušenosti se ženama, ohledně sexu, ohledně různých věcí, prostě my teď máme tu procentuálně nejmenší zkušenost. A potom jsou tady holky, který toho využívaj. Je to nový druh živobytí, OF, fotky a tak, máme tady prostě tu jednu skupinu, který se to líbí a potom tu druhou, který vlastně říkají, že je to pardon za ten výraz, špinavá děvka. A jemu se do tý hlavy začne dostávat, že všechny holky jsou špinavý děvky, protože nemají ty zkušenosti a najednou je tady někdo jako Andrew Tate, kdo to podporuje. A ten kluk, najednou je z něho, jak se říká, toxická maskulinita, žena prostě musí bejt doma, zavřená a vařit, většinově názor, co jsem tak pochopil.” S tím se setkává mezi kamarády i na internetu.

S Andrew Tatem se setkává více kluků a nepodporují ho. “Navíc je to obchodník s bílým masem”, jak dodává jeden respondent.

- **Jak mladí lidé reagují na radikální obsah**

Většina mladých lidí na radikální či extremistický obsah na sociálních sítích reaguje spíše pasivně – typicky jej ignorují, dále „scrollují“, případně obsah sdílejí s přáteli pro pobavení. Někteří uživatelé přistupují k blokování autorů problematických příspěvků, avšak samotné nahlašování hodnotí jako málo efektivní. Převládá mezi nimi skepse ohledně dopadu těchto nahlášení – častá je zkušenost, kdy platforma vyhodnotí i zjevně závadný obsah (např. násilný nebo dezinformační) jako neporušující pravidla komunity. Tato nedůvěra vede k rezignaci na aktivní obranu vůči problematickému obsahu.

Někteří mladí lidé se setkávají s radikálními komentáři i od osob, které osobně znají. V těchto případech často dochází ke zlehčování – radikalizované projevy jsou vnímány jako „vtip“ nebo nadsázka. Odezva na podobné komentáře může být ironická (např. odpověď pomocí emoji klauna), ale někdy i smířlivá. Jeden z respondentů, který působí jako správce školního chatu na platformě Discord, uvedl, že občas nevhodné příspěvky maže. V jednom případě se extremistické projevy mezi studenty staly předmětem školního řešení, nicméně intervence byla pouze formální – žákům bylo domluveno, ale další kroky následovaly jen omezeně.

V rámci diskusí s nositeli extremistických názorů se někteří respondenti snaží argumentovat pomocí ověřených zdrojů, často ale bez efektu – buď druhá strana již nereaguje, nebo diskuze přechází v konfrontaci. Jeden z respondentů popsal situaci, kdy po výměně názorů s podporovatelem SPD došlo k výhrůžkám – zmíněná osoba mu vyhrožovala osobním střetem před školou, zavoláním do ředitelny či fyzickým napadením. Celou situaci žák vyhodnotil jako kyberšikanu, přičemž se však necítil být reálně ohrožen. Výhrůžky a agresivní chování na sítích ale podle více respondentů představují častý jev, který snižuje ochotu zapojovat se do diskusí o citlivých tématech.

- Jak podle mladých lidí reagují na radikální obsah ostatní

Mladí lidé se domnívají, že ostatní uživatelé obsah nahlašují především tehdy, když s ním nesouhlasí, případně se zapojují do diskuse. Zároveň však vnímají určitou rezignaci a zbytečnost debat pod nenávisnými příspěvky. Pokud už se pod příspěvkem rozvinula diskuse, často je podle nich zřejmé, že nikam nevede, případně účastníky pouze utvrzuje v jejich původních názorech. Lidé na takový obsah mohou reagovat různě – někdo si autora zablokuje, jiný jej dál sleduje. Respondenti také upozorňují, že člověk nemusí podobný obsah aktivně vyhledávat; stačí, že se s ním opakovaně setkává. Původně jej sice nezajímá, postupně mu však začne dávat smysl právě proto, že se k němu dostává zdánlivě nenuceně a opakovaně. Zaznívá, že zásadní problém je strach a nejistota v lidech, který stojí za radikalizací.

- Zkušenosti s radikalizací v offline prostředí

U některých mladých lidí dochází k prolínání zkušeností s radikalizací v online prostoru i v jejich reálném okolí. Často se jedná o spolužáky, se kterými sdílejí školní prostředí, a

zároveň jsou s nimi v kontaktu například prostřednictvím Discordu. V některých případech tito vrstevníci šíří radikální obsah ve skupinových chatech, jindy jej posílají přímo soukromě. Přestože jsou si těchto aktivit vědomi, uvádějí, že ve školním kolektivu spolu dokážou nadále vycházet – podle nich je spojuje sdílené prostředí a každodenní rutinní interakce, které pomáhají oddělit konfliktní témata od běžné komunikace. Pokud však radikalizace přesáhne hranici „černého humoru“, někteří volí aktivní konfrontaci nebo – pokud selže – ukončení kontaktu. Jedna respondentka popisuje, že je ochotna se s danou osobou pobavit, ale pokud není možná věcná diskuze, považuje za vhodné vztah přerušit.

Téma LGBT+ se podle respondentů výrazně promítá i do offline prostředí, zejména mezi mladými lidmi panuje názorová nejednotnost. Někteří muži vyjadřují pocit, že zájmy LGBT komunity jsou veřejně prosazovány až příliš nátlakově, což v nich vyvolává odpor nebo agresivitu. Objevují se i vyhrocené a zjednodušující výroky – například tvrzení, že „transgender je psychická nemoc, která se léčí operací“. Mezi některými mladými lze zaznamenat ambivalentní postoje: operace pro trans lidi považují za příliš nákladné, ale zároveň jim jejich existence nevadí, pokud se jich bezprostředně netýká. Jeden z účastníků například opakovaně šeptem vyjádřil násilnou fantazii vůči trans osobám, doprovázenou gestem fyzického útoku – tato situace ukazuje míru napětí, které téma v některých skupinách vyvolává.

Respondenti dále uvádějí, že ve svém okolí mají spolužáky, kteří se vyjadřují urážlivě nejen k LGBT komunitě, ale také v souvislosti s rasou, válkami a genderem. Důležitým faktorem podle nich bývá způsob, jakým je daný obsah prezentován – zda jde o otevřenou provokaci, ironii, nebo neškodný pokus o vtip. Setkávají se rovněž se sexistickými poznámkami a zmiňují i negativní zkušenosti queer spolužáků, kteří čelí posměškům a verbálním útokům.

Někteří respondenti reflektují, že radikalizace může mít i nenápadný průběh – určité myšlenky a postoje zpočátku působí atraktivně nebo srozumitelně, a pokud jedinec najde komunitu, která jeho názory podporuje, může být snadno ovlivněn. Jak poznamenal jeden z účastníků, člověk si často ani neuvědomí, že je vystaven manipulaci

– stačí, že „mu to začne dávat smysl“ a v nově nalezené skupině najde pocit přijetí a identity.

“... když ten člověk to sleduje, pak jde třeba do hospody a tam se potom baví s někým, ještě se podpoří navzájem ty názory, tak si myslím, že se stávají ještě víc radikální, tím že se jim propojil ten offline a online svět.”

- **Zkušenosti pracovníků s mládeží s radikalizací v oddílech**

Problémy se podle pracovníků s mládeží v organizacích objevují, ale ne výrazně. Jeden vedoucí zmiňuje, že v rámci jejich činnosti nemají potřebu téma řešit, protože se u nich radikalizace nevyskytuje. Řeší spíše problém toho, že jsou děti často na telefonu. To nabízí otázku, co přesně na tom telefonu ale dělají a s jakým obsahem se setkávají. Druhá vedoucí říká, že téma řešili například letos na táboře, kde dva kluci ve věku cca 13– 14 let téma nacistického a rasistického humoru šířili, měli i sexuální narážky.

- **Cesty vedoucí k radikalizaci**

Jedná se podle nich o lidi, kteří mají špatné rodinné zázemí nebo nejsou finančně gramotní. Vnímají ale i nespokojenost se svou životní situací ve smyslu, že každý se chce mít dobře, a lidi, co jsou nespokojení, chtějí změnu. A těch je teď podle nich hodně, což může přispívat k radikalizaci.

Cesta může být podle respondentů i nevědomá – člověk si nemusí uvědomovat, že ho určitý obsah postupně ovlivňuje a začne mu dávat smysl. Stačí, když si najde skupinu, která se mu líbí.

Podle respondentů záleží také na tom, jak moc se člověk zajímá o lidi kolem sebe, jak ověřuje informace, jaké má zázemí a jak je otevřený různým úhlům pohledu. Důležité je i to, s kým se stýká.

Ten, kdo je radikální, svůj názor často jako radikální nevnímá – má pocit, že má právo na svůj názor. Jako rizikové faktory zaznívalo horší psychické zdraví, sociální problémy, horší finanční zázemí nebo nižší vzdělání. Zároveň ale zaznívá, že radikalizovat se může kdokoliv – když se člověku určitý názor líbí, začne mu věřit, i když lidé z horších socioekonomických podmínek mohou být náchylnější.

Lidé v životní krizi mají podle respondentů větší šanci radikalizovat se. Pomáhá jim prý to ventilovat vlastní názory a frustraci. Část respondentů souhlasila s tím, že se to může stát každému – zvláště když je člověk emočně rozhozený a hledá jednoduché nebo silné řešení. Zazněl i příklad člověka, který sdílel dezinformace o uprchlících, přestože věděl, že nejsou pravdivé, ale chtěl si „zanadávat“.

Zásadní je podle mladých lidí vliv rodiny nebo autorit, od kterých přebírají názory. Ohrožený může být i člověk, který nemá pozornost, nikdo ho neposlouchá a nemá kde projevit svůj názor – pak ho může projevit na sociálních sítích. Přestože je vliv sítí vnímán jako zásadní, klíčové je podle nich celkové zázemí člověka. Pozitivní roli mohou hrát organizace pro děti a mládež, které podporují týmovost a sounáležitost, a tím mohou působit preventivně.

Zaznívá také, že radikalismus může vyvolávat další radikalismus – když se proti sobě postaví dva vyhraněné názory, vede to často k další eskalaci. Celkově mladí lidé vnímají radikalizaci jako komplexní problém, do kterého vstupuje mnoho faktorů – okolí, škola, organizace, sociální sítě i širší prostředí.

- **Role sociálních sítí v procesu radikalizace**

Někteří mladí lidé upozorňují, že algoritmy sociálních sítí mohou významně usnadnit cestu k radikalizaci. Fungují tak, že pokud uživatel projeví zájem o mírně radikální obsah – například mu dá „like“ nebo se u něj déle zastaví – síť mu začne nabízet další

podobné příspěvky. Jeden z respondentů popsal, že se mu podařilo algoritmus „přečít“ tím, že přestal interagovat s problematickým obsahem, a nyní se mu zobrazuje podstatně méně extrémních příspěvků. Občas se mu ale stále objeví proruské názory – ty se snaží aktivně nahlašovat, případně je rovnou maže, pokud má na dané platformě administrátorský přístup, například na Discordu.

Mezi respondentky se objevil také názor, že sociální sítě podle často zjednodušují složitá témata, včetně politiky, což může vést ke zkreslenému vnímání reality a posilování zjednodušených ideologií – jedna respondentka zmiňuje například anarchokapitalism. Podle tohoto postoje platformy zároveň umožňují propojení lidí napříč geografickými oblastmi na základě podobného smýšlení, čímž vznikají uzavřené sociální bubliny, ve kterých se extrémní názory navzájem posilují a nejsou vystavovány kritickému pohledu zvenčí. Zaznívá také názor, že na sítích dojde k utvrzení člověka ve svém názoru – pokud je smutný, ukazují se mu smutné příspěvky, a že lživé, radikální příspěvky mají větší šanci se rozšířit.

Jedna respondentka se také vyjadřuje k tomu, že na sítích se setkává s tzv. „vtipy“, které však obsahují radikální nebo nenávistné sdělení. Uvádí, že lidé v jejím okolí, je publikují online, kde je prezentují jako humor. Tento typ obsahu vnímá jako hraniční – sice bývá maskován jako ironie nebo sarkasmus, ale může sloužit k normalizaci a šíření extrémních postojů.

Podle mladých lidí mají v sobě potenciál k šíření radikalizace prakticky všechny sociální sítě. Rozdíl podle nich spočívá především v míře regulace a moderace obsahu. Tu označují jako nedostatečnou, a to zejména na některých platformách, jako je X (dříve Twitter) nebo v uzavřených soukromých skupinách na Discordu. Zároveň dodávají, že na Discordu hraje menší roli algoritmus – na rozdíl od Facebooku nebo Instagramu zde šíření obsahu více závisí na samotných uživatelích a správě skupin.

Dále zmiňují, že lidé se na sítích méně obávají důsledků svých výroků – online prostředí vnímají jako bezpečnější pro projevy, které by si v reálném životě nedovolili. Jeden z respondentů to shrnuje slovy: „...na těch sociálních sítích se to nejvíc odráží, protože se

o tom nebojí tolik mluvit“ Tento pocit beztrestnosti podle nich zvyšuje riziko přenosu radikálních názorů z online prostoru do reálného života.

- **Povědomí o radikálních skupinách v online i offline prostředí**

Radikalizace podle některých probíhá všude, na sítích je však jednodušší: “Neliší se to od toho, když kdysi dávno někdo vyřvával na náměstí a teď má jiný prostředek”...“Jeho hlas je slyšet dál”. Zaznívá názor, že dříve probíhala konverzace více z očí do očí, mladí už ale mají posunuté hranice kvůli sociálním sítím.

- **Role věku v procesu radikalizace**

Mladí lidé se domnívají, že fake news jsou problémem napříč generacemi. Přesto jsou někteří toho názoru, že generace jejich rodičů či prarodičů je ohrožená víc: “My v tom vyrostli, máme k tomu blíž.” Starším se podle nich už nechce ověřovat informace, necítí potřebu. Starší lidé se podle nich tolik nevyznají na internetu, věří třeba i všemu v televizi. V těchto narativích je patrný distanc od toho, jak se starší generace chovají digitálně, mladí se vnímají se jako odkojeni na internetu. Někdo zmiňuje, že starší lidé více podléhají dezinformacím, pokud se nejedná o téma, ve kterém se sami vyznají. Podle některých respondentů se starší lidé více spoléhají na informace, které obdrží, a méně rozumějí fungování algoritmů. Zároveň bývají pevněji ukotveni ve svých názorech, a proto jsou méně otevření jejich zpochybňování. Naopak mladší lidé jsou podle respondentů ochotnější o informacích diskutovat se svými vrstevníky, společně je ověřovat a navzájem se vést k využívání dalších zdrojů.

Přestože se mladí domnívají, že se tato problematika dotýká ve větší míře starších lidí, i mladé vnímají jako ohrožené. Uvědomují si vliv jiných lidí, kteří mohou za jakých okolností převzít, že každý může být ohrožen. Ve skupině padl i názor, že se jedná buď o hodně mladé nebo o hodně starší, opakuje se tvrzení, že starší lidé na to nejsou tolik zvyklí, nevyznají se. Účastníci jedné fokusní skupiny se ve škole věnovali několik hodin odhalování fake news, zaznívá mezi nimi názor, že to díky tomu totovládají.

Jeden respondent zmiňuje problém, který nepřímo souvisí právě s věkem: Mladí muži podle něho mají malou zkušenost s dívkami, které toho využívají skrze OnlyFans. Tím si pak kluci vytváří názor, že jsou takové všechny holky. Toto tvrzení dokládá na příkladu Andrew Tatea, který má podporu u některých mladých lidí, například jeho kamarádů.

- **Uvědomování si procesu radikalizace**

Většina mladých lidí je přesvědčená, že dotyčný-radikalizovaný jedinec pouze hájí svůj názor, a nevnímá ho jako radikální: “Člověk neví, že to dělá špatně, ten se jen utvrzuje v tom názoru, že dělá dobrou věc ala Německo za druhý světový, oni by si nikdy neřekli, že jsou ti špatní, oni mají v hlavě nastaveno, že oni jsou ti dobrý, oni mají ten správný názor”

- **Návrhy řešení a preventivních opatření**

Mladí lidé vnímají problematiku radikalizace na sociálních sítích jako složitou a bez jednoduchých odpovědí. Přesto se ve výstupech objevují návrhy na možná řešení, i když často formulované spíše opatrně a váhavě. Většina respondentů nemá jasnou představu, jak přesně by měla regulace fungovat, a jejich postoje se liší. Někteří například navrhuji silnější zásah státu a zvýšení kontroly nad online prostorem. Zaznívá názor, že aktuální snahy působí jako „hašení požáru“, přičemž prevence měla přijít mnohem dříve. Zaznívá názor, že politici s tím mnoho neudělají, ale důležitá je podpora vzdělávání na školách - věnovat se mediální a finanční vzdělanosti. Například i v organizacích mládeže lze zajistit vzdělávací kurz pro vedoucí pracovníky, kteří svoje vědění “přenášejí” na děti v celoroční činnosti. Podobně další respondent souhlasí, že organizace mládeže mohou “suplovat to, co ve formálním vzdělávání chybí, lze pro děti vytvořit bezpečné prostředí

ke komunikaci a předání názorů a je třeba, aby se člověk, těm názorům otevřel, protože podle něho když se otevřemě, tak nejsme tak radikální.

Regulace sociálních sítí je jedním z opakujících se témat: “Bude to znít asi špatně, ale proti radikalizaci jediné radikalizací, silně začít banovat a kontrolovat” Někteří ji podporují, ale zároveň upozorňují na tenkou hranici mezi ochranou veřejného prostoru a omezováním svobody projevu. Část mladých nesouhlasí například s plošnými zásahy typu cenzury nebo s přílišným spoléháním na fact-checkingové systémy, které mohou být podle nich zaujaté. Zaznívá návrh na větší transparentnost algoritmů, které ovlivňují zobrazovaný obsah – objevuje se představa, že by uživatel měl mít možnost si algoritmus do určité míry „nastavit“ nebo alespoň vidět, jak funguje. Dále se mluví o potřebě omezit návykovost samotných sítí. Podle někoho je šíření dezinformací věc převědčení a snahy zastrašit okolí: “Šíření dezinformace už není názor.”

Některé návrhy se týkají přísnější kontroly přístupu k sítím. Dále je navrhováno systematictější vyhodnocování a postihování záměrně šířených dezinformací, včetně možnosti sankcí pro jejich původce. Odpovědnost by podle někoho měli nést přímo vlastníci a provozovatelé sítí. Objevuje se také představa externích kontrolních orgánů, nezávislých skupin nebo dokonce „tajných agentů“ státu, kteří by mohli v případě podezření sledovat i soukromé zprávy.

Jiní účastníci naopak upozorňují na rizika přílišné regulace a možného narušení svobody projevu. Obávají se, že přílišná cenzura by mohla vést k potlačování legitimních názorů: “Jakmile sáhneme do cenzury, tak si zahráváme i se svobodou slova.” Zaznívají ale i konkrétní návrhy, jako je zpřísnění dohledu nad šířením dezinformací politiky, efektivnější systém nahlašování nevhodného obsahu nebo zákaz používání některých výrazů a hesel, které jsou spojené s extremismem.

V závěru se objevuje i reflexe širších společenských souvislostí. Jeden respondent například poznamenal, že politici jsou zrcadlem společnosti – pokud se v politice objevují lidé, kteří šíří dezinformace, je to podle něj odraz společnosti samotné: “Politici jsou jenom odrazem toho, jaká je společnost a jsou stále zástupci lidí, kteří je volí a

pokud prostě budeme volit a podporovat politiky, kteří prostě budou sdílet dezinformace a budou v těch dezinformacích žít, tak ty dezinformace tady budou a oni v tom budou pokračovat, protože jim to přináší potřebné hlasy a potřebný prostor jak se dostat k moci”

Změna by podle tohoto pohledu měla přijít nejen shora, ale i od voličů.

- Jak pomoci na individuální úrovni

Někteří mladí lidé by v případě radikalizace ve vlastním okolí sami vzali situaci do vlastních rukou a snažili se diskutovat s tím, kdo radikalizaci podléhá. Mladí lidé někdy zmiňují, že diskuze nemusí být vůbec podnětná a naopak může vést k opačné reakci. Nemají jasno v tom, co je nejlepší - například navrhují nechat to být, aby se svou situací naložil sám, přestat se s ním bavit, nebo řešit odbornou pomocí (záleží v jaké je fázi radikalizace). Je vyzdviženo upozornění, že to nemá jednoduché řešení. Jeden participant zmiňuje, že každý názor v sobě má něco opačného jako jin a jang.

S přáteli je podle respondentů možné diskutovat, proč si to myslí, jak k radikální myšlence přišel a opatrně vyjádřit, že s ním nesouhlasí. Je ale upozorňováno, že toto je funkční, jen když ten druhý člověk chce komunikovat a argumentovat. S rodinou lze také debatovat, jako rizikový je vyzdvižován věkový rozdíl, protože je respondentem zmiňováno, že starší členové rodiny občas nerespektují názor mladého právě kvůli jeho věku. Z tvrzení vyplývá, že pokud radikalizovaný člověk nechce, nejde s tím nic dělat.

- Jak mohou pomoci autority v blízkém okolí

V případě radikalizace ve vlastním okolí, například ve škole či mládežnickém oddíle, mladí nenavrhují větší participaci rodičů nebo učitelů a vedoucích.

- Jak mohou pomoci organizace pracující s mládeží

Někteří pracovníci s mládeží navrhují řešit problematické chování individuálně – tedy přímo s konkrétním dítětem, u kterého se problém objeví. Nejprve se snaží situaci vyřešit domluvou, a teprve když je chování za hranou, kontaktují rodiče. V oddíle se někteří snaží zachovávat apolitičnost. Pokud má dítě problémy, vedoucí se snaží jednat přímo s ním, aby svým chováním negativně neovlivňovalo ostatní.

Jeden respondent mluví o své zkušenosti, že od 9 let se snaží v rámci aktivit v organizaci mládeže do programu zapojit téma hodnot přátelství a pomoci druhým, spolupráce a víry. S dětmi si sednou, aby řekly názor a vnikla debata. To považuje za jeden z možných způsobů ochrany před radikalizací. Tímto se vytváří debata. Radikální člověk podle něho není schopen debaty, pokud jako dítě vyrůstá v rodině, kde na názor není nikdo zvědavý,

- Další návrhy

Mezi další návrhy přispívání k řešení problémů patří politické simulace, na kterých probíhají diskuze, což by podle jedné respondentky pomohlo napomoci k řešení radikalizace. Jedním z dalších návrhů je také věnování většího množství času vzdělávání o tomto tématu, například ve škole v hodinách (na hodině informatiky).

Komparácia hlavných zistení Slovenskej a Českej republiky

Analýza fokusových skupín realizovaných v Slovenskej republike a Českej republike poukázala na vysokú mieru podobnosti v skúsenostiach mladých ľudí so sociálnymi sieťami a online prostredím. Zároveň sa však ukázali rozdiely v tom, aké aspekty problematiky respondenti spontánne zdôrazňovali a akým spôsobom interpretovali riziká súvisiace s online priestorom a radikalizáciou.

Jedným z najvýraznejších spoločných zistení bolo, že sociálne siete už mladí nevnímajú iba ako priestor na komunikáciu a trávenie voľného času, ale zároveň aj ako významný zdroj informácií a miesto formovania názorov. V oboch krajinách boli ako dominantné platformy identifikované predovšetkým Instagram a TikTok. Ukazuje sa pritom, že tradičné médiá postupne strácajú monopol na sprostredkovanie informácií a sú nahrádzané decentralizovanými zdrojmi obsahu vrátane influencerov, krátkych videí a algoritmicky odporúčaného obsahu.

V oboch krajinách respondenti zároveň reflektovali silný vplyv algoritmov sociálnych sietí na zobrazovaný obsah. Účastníci opakovane opisovali skúsenosti s postupným „vtiahnutím“ do určitého typu obsahu, pričom upozorňovali na to, že algoritmy často posilňujú už existujúce záujmy, názory alebo preferencie používateľov. Tento mechanizmus môže vytvárať prostredie tzv. echo komôr, v ktorých sú jednotlivci vystavení prevažne podobným perspektívam a alternatívne pohľady sa objavujú menej často. Výsledky naznačujú, že mladí si tento proces vo veľkej miere uvedomujú, avšak nie vždy ho dokážu aktívne ovplyvňovať.

Významným spoločným prvkom bola aj reflexia úlohy influencerov a online osobností pri formovaní postojov mladých ľudí. Respondenti v oboch krajinách poukazovali na skutočnosť, že vplyvné osobnosti často nešíria radikálny obsah explicitne, ale skôr postupne a prostredníctvom tém, ktoré na prvý pohľad pôsobia spoločensky prijateľne alebo atraktívne. Tento mechanizmus môže podľa respondentov predstavovať riziko, keďže hranica medzi bežným obsahom a obsahom smerujúcim k radikalizácii nemusí byť jednoznačná.

Napriek týmto podobnostiam sa ukázali aj rozdiely v charaktere diskusií medzi jednotlivými krajinami. V slovenskej časti výskumu sa účastníci výraznejšie sústredili na samotný proces radikalizácie a jeho postupný vývoj. Radikalizácia bola opisovaná ako kontinuálny proces, ktorý sa často začína obsahom zameraným na identitu, osobný rozvoj, sebahodnotu alebo tradičné hodnoty a až postupne môže smerovať k vyhranenejším postojom. Výraznejšie sa objavovala snaha porozumieť mechanizmom vzniku radikálnych postojov a identifikovať možné spôsoby prevencie.

Naopak, české fokusové skupiny sa viac sústreďovali na konkrétne prejavy problematickeho obsahu a bezprostredné skúsenosti respondentov s jeho výskytom v online prostredí. Častejšie sa objavovali témy spojené so sexualizovaným obsahom, extrémnym násilím, konfliktnými spoločenskými témami či výraznou spoločenskou polarizáciou. Diskusie mali v tomto prípade viac deskriptívny charakter a respondenti častejšie opisovali konkrétne situácie a skúsenosti zo svojho online prostredia.

Zaujímavým rozdielom bol aj prístup k možným riešeniam. Slovenskí respondenti častejšie hovorili o potrebe komunikácie, práce s emóciami, kritického myslenia a postupnej zmeny postojov prostredníctvom dialógu. V českej časti sa vo väčšej miere objavovali návrhy súvisiace s reguláciou obsahu alebo s potrebou aktívnejšieho monitorovania rizikových javov.

Celkovo možno konštatovať, že výsledky z oboch krajín poukazujú na podobné základné mechanizmy fungovania online prostredia, avšak rozdiely sa objavili najmä v spôsobe interpretácie a prežívania týchto javov. Kým slovenské fokusové skupiny viac reflektovali procesy a príčiny radikalizácie, české skupiny sa viac sústreďovali na konkrétne prejavy a každodenné skúsenosti s problematickým obsahom. Tieto zistenia naznačujú potrebu kombinovať preventívne opatrenia zamerané na mediálnu gramotnosť a kritické myslenie s aktivitami podporujúcimi bezpečné a zodpovedné využívanie online priestoru.

Záver

Výsledky fokusových skupín realizovaných v Slovenskej republike a Českej republike poukázali na to, že online prostredie predstavuje pre mladých ľudí významný priestor nielen pre komunikáciu a trávenie voľného času, ale aj pre získavanie informácií, vytváranie postojov a formovanie identity. Sociálne siete sa stali prirodzenou súčasťou

každodenného života mladých ľudí, pričom ich vplyv presahuje individuálnu úroveň a zasahuje aj do spôsobov uvažovania, sociálnych vzťahov a vnímania spoločenských tém.

Výskum zároveň naznačuje, že mladí ľudia si vo veľkej miere uvedomujú riziká online prostredia a dokážu pomenovať viaceré mechanizmy, ktoré môžu prispievať k polarizácii alebo radikalizácii. Respondenti reflektovali najmä vplyv algoritmov sociálnych sietí, fungovanie online komunit, úlohu influencerov a postupné vytváranie informačných bublín. Z výpovedí účastníkov zároveň vyplynulo, že radikalizácia nie je vnímaná ako jednorazový alebo náhly jav, ale skôr ako dlhodobý proces, ktorý môže začínať nenápadnými obsahmi a postupne smerovať k výraznejším ideologickým postojom.

Dôležitým zistením bolo aj to, že mladí ľudia opakovane zdôrazňovali potrebu systematického rozvoja mediálnej gramotnosti a kritického myslenia. Za významné nepovažovali iba poskytovanie informácií, ale najmä rozvoj schopností analyzovať obsah, overovať zdroje, rozpoznávať manipulatívne techniky a reflektovať emocionálne pôsobenie online komunikácie. Viacerí respondenti zároveň poukázali na potrebu vzdelávania rodičov a dospelých, ktorí podľa ich skúseností často nemajú dostatočné kompetencie orientovať sa v digitálnom prostredí.

Zistenia zároveň naznačujú, že prevencia radikalizácie by nemala byť zameraná výlučne na identifikáciu rizikového obsahu alebo jeho reguláciu. Rovnako dôležité je vytváranie bezpečných priestorov pre diskusiu, podporovanie otvorenej komunikácie a rozvoj sociálnych a emocionálnych kompetencií mladých ľudí. Významnú úlohu pritom môžu zohrávať školy, pracovníci s mládežou, rodiny aj organizácie pracujúce s mladými ľuďmi.

Na záver možno konštatovať, že online prostredie samo osebe nemožno vnímať ako jednoznačne pozitívny alebo negatívny priestor. Predstavuje prostredie plné príležitostí aj rizík, pričom spôsob, akým mladí ľudia v tomto prostredí fungujú, je ovplyvňovaný kombináciou individuálnych, sociálnych a technologických faktorov. Výsledky tejto analýzy poukazujú na potrebu komplexného prístupu, ktorý bude prepájať mediálnu

gramotnosť, podporu kritického myslenia, bezpečné online prostredie a posilňovanie schopnosti mladých ľudí orientovať sa v čoraz komplexnejšom digitálnom svete.

Použitá literatúra:

Abramowitz, A. I., & Saunders, K. L. (2008). *Is polarization a myth? Journal of Politics*, 70(2), 542–555.

Akram, M., & Nasar, A. (2023). *Systematic Review of Radicalization through Social Media. Ege Academic Review*, 23(2). <https://doi.org/10.21121/eab.1166627>

Bence, K., Pálma, M., & Bence, S. (n.d.). *Kutatás*. Saferinternet.hu. Citované 28. apríla 2025 z <https://saferinternet.hu/tudatossagnoveles/kutatas>

Better Internet for Kids. (n.d.). *New Better Internet for Kids strategy (BIK+)*. Citované 28. apríla 2025 z <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/bik/bik-plus-strategy>

Better Internet for Kids. (n.d.). *Safer Internet Centre network*. Citované 30. apríla 2025 z <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/sic>

Better Internet for Kids. (2025). *Youth Internet Monitor 2025*. <https://better-internet-for-kids.europa.eu/en/news/youth-internet-monitor-2025>

Bishop, B. (2009). *The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America Is Tearing Us Apart*. Houghton Mifflin Harcourt.

Borum, R. (2011). *Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. Journal of Strategic Security*, 4(4), 7–36.

Campelo, N., Oppetit, A., Neau, F., Cohen, D., & Bronsard, G. (2018). *Who are the European youths willing to engage in radicalisation? A multidisciplinary review of their psychological and social profiles. European Psychiatry*, 52, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2018.03.001>

Cella, C., & Monasterio, G. V. (2025). *European Parliament Eurobarometer – Youth Survey 2024*. European Union. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3392>

Davidson, S. S., Bradshaw-Hoppock, A., Rohmeyer, R. A., Keebler, J., & Frederick, C. M. (2020). *Deindividuation in Anonymous Social Media: Does Anonymous Social Media Lead to an Increase in Non-Normative Behavior?* Embry-Riddle Aeronautical University.

Deaton, S. (2015). *Social Learning Theory in the Age of Social Media: Implications for Educational Practitioners*. *i-manager's Journal of Educational Technology*, 12(1), 1–6.

European Commission. (n.d.). *About the EU Knowledge Hub on Prevention of Radicalisation*. Citované 30. apríla 2025 z https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/eu-knowledge-hub-prevention-radicalisation/about-eu-knowledge-hub-prevention-radicalisation_en

European Commission. (n.d.). *European Union Internet Forum*. Citované 30. apríla 2025 z https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-union-internet-forum_en

European Commission: Directorate-General for Migration and Home Affairs, Fincons, Tremau, & Trust Lab. (2023). *EU Internet Forum – Study on the role and effects of the use of algorithmic amplification to spread terrorist, violent extremist and borderline content – Final report*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2837/259157>

Europol. (n.d.). *EU Internet Referral Unit (EU IRU)*. Citované 30. apríla 2025 z <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ect/eu-internet-referral-unit-eu-iru>

Eurostat. (2024a). *Individuals – Frequency of Internet Use*. Dataset. https://doi.org/10.2908/ISOC_CI_IFP_FU

Eurostat. (2024b). *Individuals – Internet Activities*. Dataset. https://doi.org/10.2908/ISOC_CI_AC_I

Eurostat. (2024c). *Young People – Digital World*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Young_people_-_digital_world

Gutmann, A., & Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy?* Princeton University Press.

Hetherington, M. J. (2009). *Putting Polarization in Perspective*. *British Journal of Political Science*, 39(2), 413–448.

Hollewell, G. F., & Longpré, N. (2022). *Radicalization in the Social Media Era: Understanding the Relationship between Self-Radicalization and the Internet*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(8), 896–913. <https://doi.org/10.1177/0306624X211028771>

Iandoli, L., Primario, S., & Zollo, G. (2021). *The Impact of Group Polarization on the Quality of Online Debate in Social Media: A Systematic Literature Review*. *Technological Forecasting and Social Change*, 170, 120924. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120924>

Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). *Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization*. *Public Opinion Quarterly*, 76(3), 405–431.

Jaidka, K., Zhou, A., Lelkes, Y., Egelhofer, J., & Lecheler, S. (2021). *Beyond Anonymity: Network Affordances under Deindividuation Improve Social Media Discussion Quality*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 27(1), zmab019. <https://doi.org/10.1093/jcmc/zmab019>

Jensen, M. A., Atwell Seate, A., & James, P. A. (2020). *Radicalization to Violence: A Pathway Approach to Studying Extremism*. *Terrorism and Political Violence*, 32(5), 1067–1090. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1442330>

Koehler, D. (2014). *The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet*. *Journal for Deradicalization*.

Levendusky, M. (2013). *How Partisan Media Polarize America*. University of Chicago Press.

Mason, L. (2018). *Uncivil Agreement: How Politics Became Our Identity*. University of Chicago Press.

McCarty, N., Poole, K. T., & Rosenthal, H. (2016). *Polarized America: The Dance of Ideology and Unequal Riches*. MIT Press.

McCauley, C., & Moskalenko, S. (2008). *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism*. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415–433.

Moghaddam, F. M. (2005). *The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration*. *American Psychologist*, 60(2), 161–169. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.2.161>

Mølmen, G. N., & Ravndal, J. A. (2023). *Mechanisms of Online Radicalisation: How the Internet Affects the Radicalisation of Extreme-Right Lone Actor Terrorists*. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 15(4), 463–487. <https://doi.org/10.1080/19434472.2021.1993302>

Mutz, D. C. (2006). *Hearing the Other Side: Deliberative versus Participatory Democracy*. Cambridge University Press.

NMHH. (n.d.). *NMHH*. Citované 28. apríla 2025 z <https://nmhh.hu/>

Rohmeyer, R., Bradshaw, A., & Frederick, C. (2016). *Deindividuation in Social Media*. Human Factors and Applied Psychology Student Conference.

Rychwalska, A., & Roszczyńska-Kurasińska, M. (2018). *Polarization on Social Media: When Group Dynamics Lead to Societal Divides*. *Proceedings of the 51st Hawaii International Conference on System Sciences*.

Sloam, J. (2014). *The Outraged Young: Young Europeans, Civic Engagement and the New Media in a Time of Crisis*. *Information, Communication & Society*, 17(2), 217–231. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2013.868019>

Sunstein, C. R. (2009). *Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide*. Oxford University Press.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.

Tucker, J. A., Theocharis, Y., Roberts, M. E., & Barberá, P. (2018). *From Liberation to Turmoil: Social Media and Democracy*. *Journal of Democracy*, 28(4), 46–59.

Media Literacy Now. (n.d.). *What is Media Literacy?* Citované z <https://medialiteracynow.org/challenge/what-is-media-literacy/>